

TAMPEREEN YLIOPISTO
Taloustieteiden laitos

**OSAKEYHTIÖN TILINTARKASTAJAN VASTUU
SUOMALAISEN AMMATTILEHTIKIRJOITTELUN
NÄKÖKULMASTA VUOSINA 1998 - 2007**

Yrityksen taloustiede, laskentatoimi
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2008
Ohjaaja: Lili Kihn

Janne Nurmela

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Taloustieteiden laitos; yrityksen taloustiede, laskentatoimi
Tekijä:	NURMELA, JANNE
Tutkielman nimi:	Osakeyhtiön tilintarkastajan vastuu suomalaisen ammattilehtikirjoittelun näkökulmasta vuosina 1998 - 2007
Pro gradu -tutkielma:	71 sivua, 4 liitesivua
Aika:	Toukokuu 2008
Avainsanat:	tilintarkastus, vastuu, ammattilehtikirjoittelu

Tilintarkastuksen ensisijaisena tarkoituksena on yhteisön tai muun talousyksikön tilinpäätösinformaation tutkiminen. Tutkimisen tavoitteena on antaa lausunto siitä, antaako tilinpäätös oikean ja riittävän kuvan talousyksikön taloudellisesta tilasta ja tuloksen muodostumisesta. Tilintarkastajaa ja hänen toimintaansa säätelevät useat eri lait, asetukset ja muut säädökset. Tilintarkastajaa kohtaan asetetaan useita vaatimuksia ja niinpä tilintarkastajalla on ankara vastuu omien virheidensä lisäksi usein myös muiden virheellisestä tai puutteellisesta toiminnasta.

Tässä tutkielmassa tilintarkastajan vastuuta tarkastellaan aluksi voimassaolevan lainsäädännön nojalla ja sen jälkeen suomalaisen ammattilehtikirjoittelun näkökulmasta vuosina 1998 - 2007. Tutkimuksen tavoitteena on analysoida, millaista tilintarkastajan vastuusta käyty keskustelu ammattilehdissä julkaistujen artikkeleiden perusteella on ollut tarkasteltavalla ajanjaksolla ja muodostaa analysoinnin avulla käsitys siitä, mitä tilintarkastajan vastuusta on ajateltu sekä sitä, miten tilintarkastajan vastuun on ajateltu muodostuvan, sekä miten vastuun käsite ja sen ymmärrys on muuttunut 1990- ja 2000-luvuilla. Tarkasteltavat artikkelit on valittu yhtä lukuun ottamatta Tilintarkastus-Revision -lehdestä. Ammattilehtiartikkelit on analysoitu sisällönanalyysin keinoin ja analyysi on toteutettu teorialähtöisesti.

Tarkastelujakson aikana yritysmaailmassa tapahtui laajoja kirjanpitoskandaaleja, joiden vaikutukset näkyivät myös Suomessa. Tarkastelujakson aikana käydyn keskustelun taustalla vaikuttivat muun muassa edellä mainitut skandaalit ja väärinkäytökset, tilintarkastusta koskevan lainsäädännön kehittyminen ja kansainvälistyminen, tilintarkastusalan kiristynyt hintakilpailu sekä tilintarkastajien työn laadunvalvonnan kehittyminen.

Yleisesti tilintarkastajan vastuuta käsittelevän ammattilehtikirjoittelun voidaan todeta olleen kohtuullisen vilkasta koko 10 vuoden ajanjakson ajan. Koko tarkastelujaksolla tilintarkastajan vastuuta käsittelevissä kirjoituksissa yleisin aihepiiri on ollut tilintarkastajan vastuun laajuus sekä vastuun rajoittaminen. Myös tilintarkastajan ja tilintarkastusyhteisön välinen vastuunjako on noussut monesti esille. Monessa kirjoituksessa on myös esitetty huolta tilintarkastusalan tulevaisuudesta ja alan houkuttelevuudesta valmistuvien opiskelijoiden keskuudessa.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	5
1.1 Aihevalinnan taustaa.....	5
1.2 Kirjallisuus ja aiemmat tutkimukset.....	6
1.3 Tutkielman tavoite ja rajaukset	7
1.4 Tutkimusmetodologia.....	8
1.5 Tutkielman rakenne	9
2 TILINTARKASTAJAN VASTUU.....	10
2.1 Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu.....	10
2.1.1 Vahingonkorvausvastuu voimassaolevan tilintarkastuslain perusteella..	10
2.1.2 Vahingonkorvauslakiin perustuva vastuu.....	18
2.1.3 Arvopaperimarkkinalakiin perustuva korvausvastuu	19
2.1.4 Sopimusperusteinen vastuu	21
2.1.5 Tilintarkastajan henkilökohtainen korvausvastuu tilintarkastusyhteisön työntekijänä.....	23
2.2 Tilintarkastajan rikosoikeudellinen vastuu.....	26
2.2.1 Tilintarkastuslain rangaistussäännökset	26
2.2.2 Väärään lausuntoon tai todistukseen liittyvä rikosvastuu muualla laissa.....	28
2.2.3 Avunanto tai osallisuus kirjanpitorikoksissa ja eräissä muissa rikoksissa.....	30
2.2.4 Tilintarkastusyhteisön vastuu tilintarkastajan rikoksesta	30
2.3 Kurinpidolliset toimet.....	31
2.3.1 Kurinpidollisen vastuun sisältö	31
2.3.2 Kurinpidolliset rangaistuskeinot.....	32
2.4 Yhteenvedo.....	34
3 EMPIIRISEN AINEISTON ESITTELY.....	37
3.1 Tilintarkastus-Revision.....	37
3.2 Tarkasteltava ajanjakso ja muut rajaukset.....	38
3.3 Aineiston kuvaus- ja analysointimenetelmät.....	39
3.4 Tutkimuksen luotettavuus	40
4 AMMATTILEHTIKIRJOITTELUN KUVAUS JA ANALYSOINTI.....	42
4.1 Uusi osakeyhtiölaki ja vastuun rajojen selkiytymättömyys puhuttaa, vuodet 1998 - 1999	42
4.1.1 1998	42
4.1.2 1999	44
4.2 Huoli tilintarkastusalan tulevaisuudesta sääntelyn lisääntyessä, vuodet 2000 - 2002.....	46
4.2.1 2000	46
4.2.2 2001	48
4.2.3 2002	50
4.3 Tilintarkastajan vastuu lainsäädäntöuudistusten keskellä, vuodet 2003 - 2007	51
4.3.1 2003	51
4.3.2 2004	54

4.3.3 2005	56
4.3.4 2006	59
4.3.5 2007	60
4.4 Yhteenveto ja analyysi	62
5 YHTEENVETO	65
LÄHTEET	66
LIITE 1: Analysoidut artikkelit	72

1 JOHDANTO

1.1 Aiheenvalinnan taustaa

Tilintarkastuksen englanninkielinen termi *audit* on peräisin latinankielisestä sanasta, joka tarkoittaa kuulemista. Tilintarkastus sai alkunsa yli 2 000 vuotta sitten, kun ensin Egyptissä ja myöhemmin Kreikassa, Roomassa ja muualla julkisten maksujen kerääjien toimia valvottiin virkamiesten toimesta. Suomen suuriruhtinaskunnassa tilintarkastusta koskevia säädöksiä oli ensimmäisen kerran jo vuoden 1895 osakeyhtiölaissa, joka johti nykyisen KHT-yhdistyksen edeltäjän, Suomen tilintarkastajain yhdistyksen perustamiseen vuonna 1910¹ (Kosonen 2005, 9). (Porter, Simon, & Hatherly 2003, 3)

Paljon on maailma ehtinyt muuttua satojen ja tuhansien vuosien saatossa ja samoin tilintarkastus. Tänä päivänä alaa hallitsevat useammat isot kansainvälisesti järjestäytyneet tilintarkastus- ja neuvontapalveluita tarjoavat toimistot. Tilintarkastusala on erityisesti viime vuosina ollut jatkuvassa muutoksessa sekä kansainvälisesti että Suomessa. Viimeisimpänä alan muutoksena Suomessa on tullut voimaan uusi tilintarkastuslaki 1.7.2007 alkaen ja osakeyhtiölakikin uudistettiin vuonna 2007. Mähösen (2007, 34) mukaan eräs tilintarkastusalan suosituimpia keskusteluaiheita 2000-luvulla on ollut tilintarkastajan vastuu. Epäilemättä yksi syy vilkkaaseen keskusteluun on muiden skandaalien ohella esimerkiksi Enron-skandaali, joka johti kansainvälisen tilintarkastustarjousketju Arthur Andersenin tilintarkastustoiminnan päättymiseen. Myös Euroopan unionin tilintarkastusdirektiivi velvoittaa Euroopan komission selvittämään tilintarkastajan vastuukysymyksiä selkeämmin. Tämä saattaa johtaa jossain vaiheessa suosituksen antamiseen jäsenvaltioille. Yhdysvalloissakin vastuusääntelyä on muutettu Enron-skandaalin jälkeen. (Duska & Duska 2003; Mähönen 2007, 34)

Tilintarkastajan vastuuta koskevassa keskustelussa on tullut esiin kolme pääasiallista huolenaihetta; tilintarkastajan velvollisuuksien sisältö, vahingonkorvausvastuun laajuus ja vahingonkorvausvelvollisuuden määrä. Suomessa eräänä keskustelun kirvoittajana on

¹ ”KHT-yhdistys - Föreningen CGR ry”. KHT-yhdistyksen www-sivut.
<<http://www.kht.fi/yhdistys/esittely>> 21.4.2008

toiminut oikeustieteiden tohtoreiden Timo Kaisanlahden ja Pekka Timosen Kauppa- ja teollisuusministeriölle vuonna 2007 laatima selvitys ”Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu – kehitystarpeet de lege ferenda”. Suomessa vastikään voimaan tulleen uuden tilintarkastuslain pykälissä ei ole toistaiseksi ole huomioitu selvityksen tai yleisen keskustelun mukaisia vastuunrajoitustarpeita. Uusi laki kuitenkin saattoi voimaan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2006/43/EY tilinpäätösten ja konsolidoitujen tilinpäätösten lakisääteisestä tilintarkastuksesta². Tilintarkastusdirektiivissä ei ole yksityiskohtaisia säännöksiä tilintarkastajan vahingonkorvausvastuusta. Siinä kuitenkin vaaditaan jäsenvaltioiden säätävän, että lakisääteisiin tilintarkastajiin ja tilintarkastusyhteisöihin sovelletaan tarvittaessa tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia seuraamuksia. (Kaisanlahti & Timonen 2006; Mähönen 2007, 34)

Vaikka tilintarkastajan vastuuta koskevaa keskustelua on käyty erityisen vilkkaana viime vuosina, ei se ole suinkaan uusi ilmiö. Ammattilehdissä käyty keskustelu on ollut vilkasta myös 1990-luvulla liittyen varmastikin nykyistä edellisen tilintarkastuslain valmisteluihin ja voimaantuloon. Erityisen suosittu aihe aina aika ajoin on ollut tilintarkastajan vastuun rajoittamista koskeva säännöstö ja vastuun rajoittamista koskevat tarpeet. Tilintarkastajan vastuuta ei suomalaisessa lainsäädännössä erityisen paljoa käsitellä. Tähän saattaa yhtenä syynä olla se, että vastuun sisältöä ja rajoja on jouduttu käytännössä testaamaan hyvin harvoin. Oikeustapausten määrä tältä saralta on melko pieni. (Riistama 1999, 419)

1.2 Kirjallisuus ja aiemmat tutkimukset

Tutkimuksen pääasiallinen lähdeaineisto koostuu virallislähteistä, artikkeleista ja muusta kirjallisuudesta. Käytettäviä virallislähteitä ovat muun muassa vuoden 1994 ja 2007 tilintarkastuslait sekä niiden taustamateriaalit, kuten hallituksen esitykset. Lisäksi virallislähteinä käytetään EU:n tilintarkastusdirektiiviä, Suomen osakeyhtiölakeja ja vahingonkorvauslainsäädäntöä.

Tilintarkastusta ja tilintarkastajan vastuuta käsittelevää kirjallisuutta on olemassa runsaasti sekä suomeksi että muilla kielillä. Lähteenä käytetään erilaisia lakien kommentaa-

² Jäljempänä tilintarkastusdirektiivi

riteoksia, kuten Horsmanheimon, Kaisanlahden ja Steinerin teosta *Tilintarkastuslaki - kommentaari* (2007). Lisäksi lähdeaineistona toimivat tilintarkastuksen teoriaa käsittelevät perusteokset, kuten Veijo Riistaman *Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö* (1999). Maj-Lis Saarikivi on kirjoittanut vuonna 2000 kirjan *Osakeyhtiön tilintarkastajan riippumattomuus*. Tämän lisäksi esimerkiksi KHT-yhdistyksen julkaisemista tilintarkastusalan suosituksista ja standardeista löytyy tietoja teorian pohjaksi. Lisäksi tilintarkastajan vastuusta on kirjoitettu runsaasti artikkeleita sekä tieteellisiin julkaisuihin, että ammattilehtiin. Empiirisessä osiossa pääosassa ovat Tilintarkastus-lehdestä poimitut analysoitavat artikkelit.

Tilintarkastuksesta on tehty jonkin verran tutkimuksia Suomessa viimeisen kymmenen vuoden aikana. Muutamia mainitakseni, laskenta-ammattilaisten käsityksiä kartoittava esimerkiksi Aila Virtasen (2002) väitöskirja *Laskentatoimi ja moraali: laskenta-ammattilaisten käsityksiä hyvästä kirjanpitotavasta, hyväksyttävästä verosuunnittelusta ja hyvästä tilintarkastustavasta*. Tilintarkastajien ammattietiikkaa käsittelee Janne Viitasen (2000) väitöskirja *Auditor's professional ethics and factors associated with disciplinary cases against auditors*. Maj-Lis Saarikiven (1999) väitöskirja *Tilintarkastajan riippumattomuus* on ainoa suomalainen väitöskirja, joka käsittelee tilintarkastajan riippumattomuutta. Pro gradu -tutkielmia tilintarkastuksesta on vuosina 1999 - 2006 tehty yhteensä 393 kappaletta, joista 7,3 % on käsitellyt tilintarkastajan vastuuta (Laitinen & Järvinen 2007, 38). Tämän tutkielman tyyppistä historiatutkimusta ei aiemmin ole kuitenkaan tästä aiheesta tehty.

1.3 Tutkielman tavoite ja rajaukset

Tutkimus tarkastelee tilintarkastajan vastuuta suomalaisen ammattilehtikirjoittelun näkökulmasta. Tavoitteena on analysoida, millaista tilintarkastajan vastuusta käyty keskustelu ammattilehdissä julkaistujen artikkeleiden perusteella on ollut tarkasteltavalla ajanjaksolla ja muodostaa analysoinnin avulla käsitys siitä, mitä tilintarkastajan vastuusta on ajateltu sekä sitä, miten tilintarkastajan vastuun on ajateltu muodostuvan ja miten vastuun käsite ja sen ymmärrys on muuttunut 1990- ja 2000-luvuilla. Tutkimuksen osatavoitteet voidaan esittää seuraavien kysymysten muodossa:

- Mistä ja miten tilintarkastajan vastuuseen liittyvistä asioista on kirjoitettu artikkeleissa?
- Miten kirjoittelu on muuttunut ajan kuluessa?

Tässä työssä keskeinen käsite on vastuu. Tilintarkastajan vastuun määrittely ei ole aivan yksiselitteistä eikä helppoa. Tutkimuksen toisessa luvussa kuitenkin pyritään avaamaan tilintarkastajan vastuun käsitettä kirjallisuuden ja teorioiden perusteella. Empiiristä aineistoa analysoimalla pyritään syventämään ymmärrystä tilintarkastajan vastuusta sekä kasvattamaan tietoisuutta siitä, mistä osatekijöistä vastuu muodostuu.

Tutkimuksen keskeisiin rajauksiin kuuluvat analysoitavan lehtiaineiston valinta sekä ajanjakso, jolta analysoitava aineisto kerätään. Ammattilehtikirjoitusten analysoinnissa keskitytään suomalaiseen Tilintarkastus-Revision³ -lehteen. Etsin ratkaisua tutkimusongelmaan analysoimalla artikkeleita, jotka on julkaistu Tilintarkastus-lehdessä vuodesta 1998 alkaen aina vuoden 2007 loppuun saakka. Empiirisen aineiston lähteeksi valittu lehti esitellään tarkemmin luvussa 3.1 ja ajanjakson valinta perustellaan tarkemmin luvussa 3.2. Koska työn empiirisen osan aineisto on vuosilta 1998 - 2007, viitataan tutkimuksessa paikoin myös vanhaan tilintarkastuslakiin (936/1994), mutta pääosin nykyisin voimassaolevaan uuteen tilintarkastuslakiin (459/2007).

1.4 Tutkimusmetodologia

Tutkimus on selkeästi määriteltävissä kvalitatiiviseksi historianitutkimukseksi, koska empiirisen osan tutkimuksen kohteena on viimeisen kymmenen vuoden aikana julkaistu aineisto. Aineistoa analysoimalla on tarkoitus ymmärtää vastuun käsitettä ja vastuun sisällön muuttumista edellä mainitun ajanjakson aikana. Heikkisen (1980, 7) mukaan historianitutkimus voidaan määritellä toiminnaksi, jonka tavoitteena on menneiden tapahtumien ja ilmiöiden ymmärtäminen tai selittäminen, ja jonka avulla nykyaikaa voidaan ymmärtää paremmin. Tulkinnat tutkimuskohteesta, eli analysoitavasta materiaalista ovat ilmauksia ymmärtää tai selittää tutkittavaa ilmiötä. (Heikkinen 1980, 7-8; Kalela 2000, 49) Heikkisen (1980, 23) mukaan historianitutkimus on empiirinen ei-kokeellinen

³ Jäljempänä myös Tilintarkastus-lehti

tiede, jossa johtopäätökset perustuvat havaintoaineistoon, mutta kokeiden suorittamismahdollisuudet ovat vähäisiä.

Neilimon ja Näsin (1980) luokittelun mukaan tämän tutkielman tutkimusote on lähinnä toiminta-analyyttinen. Heidän mukaansa toiminta-analyyttisen tutkimusotteen tarkoituksena on jonkun ilmiön tai käsitteen ymmärtäminen. Toiminta-analyyttisessä tutkimusotteessa ei ole vakiintunutta metodologista säännöstöä ja sen taustalla on usein teologinen selittäminen (Neilimo & Näsi 1980). Tieteenfilosofialtaan tutkielma nojaa hermeneutiikkaan, koska päämääränä on menneisyyden kaikinpuolinen ymmärrettäväksi tekeminen⁴. Ammattilehdissä julkaistuja artikkeleita tullaan käsittelemään sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysiä ja sen keinoja käsitellään tarkemmin luvussa 3.3.

1.5 Tutkielman rakenne

Tutkimus jakautuu viiteen päälukuun ja se sisältää sekä teoreettisen että empiirisen osan. Tutkielman teoriaosan muodostavassa toisessa luvussa paneudutaan tilintarkastajan vastuun käsitteeseen ja merkitykseen tilintarkastuksessa. Luvussa tarkastellaan vastuun määrittelyä, eri vastuun lajeja ja tilintarkastuslaissa sekä osakeyhtiölaissa olevaa sääntelyä tilintarkastajan vastuusta.

Kolmannessa luvussa esitellään tutkimuksessa käytettävä empiirinen, lehtiartikkeleista koostuva aineisto. Lisäksi perustellaan tarkastelun alle valittu ajanjakso ja käydään läpi aineiston analysointimenetelmä. Myös lähdekritiikki sijoittuu kolmanteen päälukuun.

Tutkimuksen neljäs luku käsittelee ammattilehtikirjoittelua tilintarkastajan vastuusta. Luku jakautuu alalukuihin käsiteltävien ajanjaksojen mukaan. Viides luku on koko tutkimuksen yhteenvetoluku, jossa esitetään myös johtopäätökset. Lisäksi pohditaan mahdollisia ongelmia ja kysymyksiä, joita tutkimuksen edetessä on ilmennyt.

⁴ Kihn, Lili: Tampereen yliopisto, ”Yrityksen taloustieteellisen tutkimuksen perusteet” -luentokalvot, syksy 2007

2 TILINTARKASTAJAN VASTUU

Tässä luvussa tarkastellaan tilintarkastajan vastuuta Suomessa voimassaolevan lainsäädännön sekä muiden lähdeostojen pohjalta. Luku jakautuu kolmeen osaan, joissa käsitellään tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta, rikosoikeudellista vastuuta sekä tilintarkastajaan kohdistettavia kurinpidollisia toimia. Ennen Suomen ensimmäistä, vuoden 1995 alussa voimaan tullutta tilintarkastuslakia tilintarkastusta ja tilintarkastajan vastuuta koskevia säännöksiä oli koottu eri yhteisölakeihin, osakeyhtiön tilintarkastajan osalta enimmäkseen osakeyhtiölakiin (Riistama 1999, 419). Vielä nykyisenkin tilintarkastuslain aikana osa tilintarkastajan vastuuta koskevista säännöksistä löytyy muista kuin tilintarkastuslaista, mutta niihin viitataan osittain siinä.

2.1 Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu

2.1.1 Vahingonkorvausvastuu voimassaolevan tilintarkastuslain perusteella

Nykyisin voimassa oleva tilintarkastuslaki astui voimaan 1.7.2007 kumoten samalla 28.10.1994 annetun edellisen tilintarkastuslain (TTL 56§)⁵. Verrattaessa Suomen ensimmäistä, vuoden 1994 tilintarkastuslakia ja nykyistä lakia ei ole havaittavissa merkittävää asiallista eroa lakien vahingonkorvausvastuuta koskevissa pykälissä. TTL 51§:n mukaan tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka hän on aiheuttanut tahallisesti tai huolimattomuudesta yhteisölle tai säätiölle. Korvausvelvollisuus koskee kuitenkin vain TTL 1.1§:ssä mainittuja tehtäviä eli lakisääteistä tilintarkastusta sekä muita laissa tai asetuksessa tilintarkastajan tehtäväksi asetettuja tehtäviä. Tilintarkastuslain 51§ kuuluu seuraavasti:

”Tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka hän on 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua tehtävää suorittaessaan aiheuttanut tahallisesti tai huolimattomuudesta yhteisölle tai säätiölle. Sama koskee vahinkoa, joka tätä lakia, yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia taikka yhtiöjärjestystä, sääntöjä tai yhtiösopimusta rikkomalla on aiheutettu yhteisön osakkaalle, yhtiömiehelle tai jäsenelle taikka muulle henkilölle. Tilintarkastaja vastaa myös vahingosta, jonka hänen apulaisensa tahallisesti tai huolimattomuudesta on aiheuttanut.

⁵ TTL = Tilintarkastuslaki 459/2007

Jos tilintarkastajana on tilintarkastusyhteisö, vastaavat vahingosta yhteisö sekä se, jolla on päävastuu tilintarkastuksen toimittamisesta. Vahingonkorvauksen sovittelusta sekä korvausvastuun jakaantumisesta kahden tai useamman korvausvelvollisen kesken on voimassa, mitä vahingonkorvauslain 2 ja 6 luvussa säädetään.”

Tilintarkastuslaki ei ole suinkaan ainoa tilintarkastajan vastuuta sääntelevä laki, vaan TTL:n määrittelemä korvausvastuu on aina läheisessä yhteydessä myös asianomaisen tarkastuskohteen yritysmuotoa koskevaan lainsäädäntöön, esimerkiksi osakeyhtiölakiin. (Horsmanheimo ym. 2007, 328)

Tilintarkastajan vastuu on tuottamusvastuuta. Tuottamusvastuulla tarkoitetaan sitä, että tilintarkastajan vastaa vain vahingosta, jonka hän on aiheuttanut tahallisesti tai huolimattomuuttaan sekä tahallisesta tai huolimattomuuden seurauksena tapahtuneesta laiminlyönnistä aiheutuneesta vahingosta. Edellä mainitussa tapauksessa korvausvelvollisuus on olemassa vain kyseessä olevaa yhteisöä tai säätiötä kohtaan. Vahingonkorvausvelvollisuus koskee myös vahinkoa, jonka tilintarkastaja on aiheuttanut menettelemällä tilintarkastuslain tai esimerkiksi yhtiöjärjestyksen, sääntöjen tai yhtiösopimuksen vastaisesti. Tässä tapauksessa korvausvelvollisuus kattaa myös yhteisön osakkaalle, yhtiömiehelle tai jäsenelle taikka muulle henkilölle aiheutuneen vahingon. Korvausvelvollisuus ei riipu siitä, onko tilintarkastaja hyväksytty tilintarkastaja (esim. KHT tai HTM) vai ei. (Riistama 1999, 428)

Deliktivastuu ja sopimusperusteinen vastuu

Yleinen edellytys vahingonkorvausvastuun syntymiselle on, että on aiheutunut korvauskelpoinen vahinko, joka on ollut ennalta-arvattavassa syy-yhteydessä vahingonaiheuttajan toimintaan. Lisäksi on oltava jokin oikeusperuste, jonka nojalla vahinko kuuluu jonkun muun kuin vahingonkäräjän vastattavaksi. Yleensä tällainen oikeusperuste on tuottamusvastuun tai ankaran vastuun synnyttävä tosiseikasto. Vahingonkorvausoikeudessa erotetaan yleensä sopimusperusteinen vastuu sopimuksen ulkoisesta eli deliktivastuusta. Olennaisin ero kahden edellä mainitun vastuun välillä on siis se, onko vahingonkorvausvastuun syntymisen syynä kahden osapuolen, esimerkiksi tilintarkastajan ja tarkastettavan yhteisön, välisen sopimuksen rikkominen vai jokin muu rikkominen. (Horsmanheimo ym. 2007, 329)

Deliktivastuun tarkoituksena on suojata ensisijaisesti yksilön ja omaisuuden koskemattomuutta. Deliktivastuu kohdistuu tekoihin, jotka vaarantavat vahingonaiheuttajasta riippumattomia realisoituneita etuusia. Vahinko on yleensä seurausta passiivisuudesta, esimerkiksi pidättäytymisestä kielteisiä seurauksia aiheuttavasta teosta. Deliktivastuuta sovelletaan, jos osapuolten välillä ei ole sopimussuhdetta tai siihen rinnastuvaa yhteistoimintaa. Vastuun aikaansaava velvoite on tällöin lakimääräinen eikä keskinäiseen sopimukseen perustuva. Deliktivastuuta koskeva yleislaki on vahingonkorvauslaki (412/1974)⁶. VahL 1:1:ssä todetaan kuitenkin, että VahL ei koske, ellei VahL:ssä tai muussa laissa toisin säädetä, sopimukseen perustuvaa tai muussa laissa säädettyä korvausvastuuta. Näin ollen siis sopimusvastuu on jätetty vahingonkorvauslain soveltamisalueen ulkopuolelle. Myös erityislakien sääntelemät vahinkotilanteet muodostavat oman alueensa deliktivastuussa. Näihin erityislakeihin kuuluu myös TTL 51§. (Horsmanheimo ym. 2007, 329 - 330)

Sopimusvastuun tavoitteena on puolestaan suojata velkojan intressejä, joiden toteutumiseen velkojalla on sopimukseen perustuva oikeus, mutta jotka eivät vielä ole realisoituneet. Tässä tapauksessa velallisen on toimittava velkojan eduksi sopimuksen määrittelemällä tavalla. Sopimusperusteisen vastuun normistossa vahingonkorvaus on vain yksi mahdollisista korvaustavoista, muita ovat muun muassa hinnanalennus ja sopimuksen purkaminen. Kuten deliktivastuun, myös sopimusperusteisen vastuun sisällä sääntelyperusta on vaihteleva. Sopimustyyppikohtaiset erityislait, esimerkiksi irtaimen kauppaa koskevat lait, käsittelevät korvauskysymyksiä, mutta silti monet sopimusongelmat jäävät ratkaistaviksi sopimusoikeuden yleisten periaatteiden mukaan. (Hemmo 2005, 4; Horsmanheimo ym. 2007, 330)

Deliktivastuun ja sopimusperusteisen vastuun keskeisimpiä eroja on Hemmon (2005, 3 - 4) mukaan viisi:

1. Puhtaiden varallisuusvahinkojen korvaaminen deliktivastuussa on rajoitettua, mutta sopimusvastuussa vahinkolaji on korvauskelpoinen ilman erityisedellytyksiä.

⁶ jäljempänä VahL

2. Deliktivastuussa todistustaakka on lähtökohtaisesti vahingon kärsineellä, mutta sopimusvastuun piirissä suoritusvelvollisuutensa laiminlyöneen velvollisuus on näyttää, ettei vahinko ole seurausta tuottamuksesta.
3. Isännänvastuun ulottuvuus on deliktivastuussa suppeampaa. Sopimusvastuussa suoritusvelvollinen vastaa yleensä apulaistensa toimenpiteistä kuin omistaan riippumatta siitä, ovatko apulaiset työntekijöitä vai yrittäjiä.
4. Työntekijän ja itsenäisen täytöntöönpanoapulaisen omassa vastuussa on eroja. Työntekijän vastuu työnantajan sopimuskumppania kohtaan on lähes täysin poissuljettu oikeuskäytännössä.
5. Kansainvälisissä tapauksissa sovellettavien lakien valintasäännöissä on eroja. Deliktivastuussa korostetaan vahingon aiheutumispaikan merkitystä ja sopimus-oikeudellisessa lainvalinnassa dominoi yleensä suoritusvelvollisen kotipaikka.

Vastuuperusteet ja korvattava vahinko

Perinteisesti vahingonkorvausoikeudellisia vastuuperusteita ryhmitellään sen mukaan, edellyttääkö vastuun syntyminen vahingonaiheuttajan tuottamusta. Vastuuperusteet voidaan jakaa tällöin *tuottamusvastuuseen* ja *ankaraan vastuuseen*. Ensiksi mainitussa vastuu seuraa siitä, että vahinko on aiheutettu teolla tai laiminlyönnillä, joka on poikennut vahinkojen välttämiseksi asetetuista vaatimuksista. Ankarassa vastuussa taas itse vahinkoon johtanut teko ei ole merkityksellinen vastuun arvioimisessa. (Hemmo 2005; Horsmanheimo ym. 2007, 332)

Tilintarkastuslain 51§:n mukainen korvausvastuu edellyttää konkreettisen vahingon syntymistä. TTL:ssa ei erikseen säädetä, mitä vahinko tarkoittaa, mutta vahingonkorvausoikeuden yleisten periaatteiden mukaisesti sillä tarkoitetaan henkilö- ja esinevahinkoja sekä sellaisia taloudellisia vahinkoja, jotka eivät ole yhteydessä esine- tai henkilövahinkoon. Käytännössä tilintarkastajan toiminnasta aiheutuvat vahingot ovat taloudellisia. Taloudellinen vahinko eli varallisuusvahinko syntyy, kun teon tai laiminlyönnin seurauksena toisen varallisuusasemaan aiheutetaan epäedullinen muutos. (Horsmanheimo ym. 2007, 333 - 334)

Deliktivastuu toimeksiannon kohdetta ja kolmatta kohtaan

TTL 51.1§ rajaa tilintarkastajan vastuun *yhteisöä tai säätiötä* kohtaan. Tällä rajauksella tarkoitetaan sitä yhteisöä tai säätiötä, joka on kohteena tilintarkastuksessa tai TTL 1.1 §:n toisessa kohdassa tarkoitettussa muussa tehtävässä. Tämä rajaus ei siis sisällä toimeksiannon tehnyttä osapuolta, vaikka usein toimeksiannon tekijä onkin sama kuin tehtävän kohteena oleva yhteisö tai säätiö. Toisin sanoen tilintarkastajalle ei TTL 51.1 §:n mukaan synny vahingonkorvausvelvollisuutta sellaista toimeksiannon tehnyttä yhteisöä tai säätiötä kohtaan, joka ei itse ole toimeksiannon kohteena. Esimerkkinä tästä voitaisiin mainita tilanne, jossa konsernin emoyritys antaa tilintarkastajalle toimeksiannon, jossa se pyytää lausunnon tytäryhteisönsä taloudellisesta asemasta tuomioistuimen käyttöön todistelutarkoituksessa. Tällöin toimeksiantaneen yhteisön (emoyrityksen) ja tilintarkastajan välillä on vain sopimussuhde, joten mahdollinen toimeksiantajalle tilintarkastajan toimista aiheutunut vahinko tulee arvioitavaksi sopimusoikeudellisen vastuun mukaisesti. (Horsmanheimo ym. 2007, 335 - 336)

TTL 51.1§:n toinen virke kuuluu seuraavasti:

”Sama koskee vahinkoa, joka tätä lakia, yhteisöä tai säätiötä koskevaa lakia taikka yhtiöjärjestystä, sääntöjä tai yhtiösopimusta rikkomalla on aiheutettu yhteisön osakkaalle, yhtiömiehelle tai jäsenelle taikka muulle henkilölle.”

Edellä mainittu virke laajentaa tilintarkastajan vastuun koskemaan myös muita tahoja kuin itse tarkastuskohdetta. Edellä mainittu *muu henkilö* tarkoittaa käytännössä sellaisia tahoja, joille on aiheutunut vahinkoa tilintarkastuskertomuksen tai muun tilintarkastajan antaman lausunnon perusteella tehdyn päätöksen seurauksena. Tällainen suhde saattaa syntyä esimerkiksi tarkastettavan yhteisön tavarantoimittajan tai luotonantajan ja tilintarkastajan välille. (Horsmanheimo ym. 2007, 338)

Tilintarkastusyhteisön ja tilintarkastajien välinen vastuunjako

TTL 8§:ssä mainitaan, että mikäli tilintarkastajaksi on valittu tilintarkastusyhteisö, yhteisön on ilmoitettava tarkastettavalle yhteisölle tai säätiölle, kenellä tilintarkastusyhteisöllä työskentelevällä tilintarkastajalla on päävastuu tarkastuksen toimittamisesta. Lisäksi vaaditaan, että päävastuullisella tarkastajalla on oltava vähintään sama kelpoisuus

(esim. KHT tai HTM) kuin tarkastusyhteisöllä. Tilintarkastusyhteisö ja päävastuullinen tarkastaja ovat yhteisvastuussa aiheuttamistaan vahingoista, ja lisäksi vahingonkorvauksen kohdalla on otettava huomioon myös vahingonkorvauslaki (TTL 51§).

Mikäli tilintarkastusyhteisö ei ole ilmoittanut päävastuullista tilintarkastajaa, tällöin vastuullisina voitaneen pitää kaikkia kyseiseen tarkastukseen osallistuneita hyväksytyjä tilintarkastajia. Käytännössä kuitenkin jonkun on allekirjoitettava tilintarkastuskertomus, joten edellä mainittu tilanne syntyisi lähinnä niiden vahinkojen yhteydessä, jotka ovat tapahtuneet ennen kertomuksen allekirjoitusta. (Savela 2006, 158 - 159) Toisaalta päävastuullista tilintarkastajaa koskee ankara vastuu, koska TTL 51§:ää tulkittaessa päävastuullinen tarkastaja voi periaatteessa joutua tilintarkastusyhteisön aiheuttaman vahingon maksajaksi, jos tilintarkastusyhteisön tuottamus näytetään toteen, vaikka päävastuullinen tarkastaja olisikin itse toiminut moitteettomasti eikä ole voinut tietää tai estää vahinkoa. Yleensä korvausvastuuseen joutuu vain omasta teostaan ja yhteisvastuuseen useiden yhdessä aiheuttamasta vahingosta. Näin ollen Horsmanheimo ym. (2007) pitääkin TTL 51.2§:ää vahingonkorvausoikeudellisesti poikkeuksellisenä säännöksenä. (Horsmanheimo ym. 2007, 347) Vastuun jakamisessa useamman tilintarkastajan kesken on painotettava eri tarkastajien tuottamuksen astetta kyseessä olevan vahingon näkökulmasta. Eräs tapa ajatella vastuunjakoa on perustella se tilintarkastajien palkkioiden keskinäisellä suuruudella. Tässä on muistettava kuitenkin, että edes tehtävän hoitaminen kokonaan ilman palkkiota ei voi täysin poistaa vastuuta. Varatilintarkastajan vastuu määräytyy samanlaisesti siltä osin kuin hän on ollut tekemässä tarkastustyötä. Lähtökohtaisesti varatilintarkastajalla ei ole kuitenkaan mitään velvoitteita tarkastuskohdetta kohtaan, ennen kuin hän on osallistunut tarkastukseen. (Savela 2006, 161)

Tuottamuksellisuuden tai huolimattomuuden vaatimus

Tilintarkastajan korvausvastuun syntyminen edellyttää Savelan (2006, 173) mukaan, että aiheutunut vahinko on syy-yhteydessä tilintarkastajan toimiin. Korkeimman oikeuden⁷ päätöksessä 1991:13 oli kyse osakeyhtiön tilintarkastajan velvollisuudesta tehdä tilintarkastuskertomukseen muistutus yhtiön hallituksen laiminlyönnistä ryhtyä toimenpiteisiin yhtiön asettamiseksi selvitystilaan. Päätöksessä todetaan seuraavasti:

⁷ Jäljempänä KKO

”Tilintarkastajan laiminlyönti tehdä tällainen muistutus ei kuitenkaan ollut syy-yhteydessä yhtiön tavarantoimittajan luottotappioon, koska tavarantoimittaja ei ollut pyrkinyt tutustumaan tilintarkastuskertomukseen ja oli pääteltävissä, että yhtiön hallituksen jäsenet ja sen koko osakekannan omistajat olisivat jatkaneet yhtiön toimintaa siinäkin tapauksessa, että tilintarkastaja olisi tehnyt muistutuksen selvitystilasta tilintarkastuskertomukseen.”

Savelan mukaan KKO:n päätöksen perusteella on olemassa kaksi tapaa, joilla syy-yhteys voi syntyä. Ensinnäkin se, joka on lukenut tilintarkastuskertomuksen, voi saada korvausta tilintarkastuksessa olleista laiminlyönneistä, jos tilintarkastuskertomukseen sisällytetty asianmukainen muistutus olisi poistanut vahingon. Tämä edellyttäisi useimmiten sitä, että henkilö olisi toiminut toisin tietäessään kyseistä seikasta. Toinen tapa korvausoikeuden syntymiseen on se, että tilintarkastaja olisi oikein toimiessaan saanut tarkastuskohteen muuttamaan toimintaansa tavalla, joka olisi poistanut vahingon. (Savela 2006, 173 - 174)

Tilintarkastajan huolellisuuden arviointi

Tilintarkastajan vastuun kannalta eräs tärkeimpiä arviointeja on tilintarkastajan tekemän työn huolellisuuden arvioiminen. Mittapuuna on tilintarkastuslaissakin mainittu *hyvä tilintarkastustapa*. Täsmällistä määritelmää hyvän tilintarkastustavan sisällöstä on vaikea antaa, mutta käytännössä hyvä tilintarkastustapa on hyvään asianajotapaan ja hyvään kirjanpitotapaan rinnastettavaa tapaoikeutta. Tilintarkastajan tulee noudattaa sekä eettisesti että ammatillisesti hyväksyttäviä periaatteita ja hänen tulee toimia huolellisen ammattihenkilön tavoin. (Horsmanheimo ym. 2007, 357; katso myös hallituksen esitys HE295/1993, 29 - 30) Savelan (2006, 152) mukaan tilintarkastajalta vaaditaan sitä huolellisuutta ja osaamista, jota voidaan kohtuudella vaatia tilintarkastajalta kyseisen luonteisessa ja kokoisessa yhtiössä. Lisäksi vastuun rajoja pohtiessa tulisi miettiä tarkastuksen tarkkuuden ja kustannusten suhdetta. Tilintarkastajan tiukka vastuu tehostaa tarkastuksen huolellisuutta ja samalla myös kustannuksia. (Savela 2006, 152 - 153)

Nykyään keskeinen osa hyvää tilintarkastustapaa ovat myös kansainväliset ISA-standardit (ISA = International Standards on Auditing). Hyvän tilintarkastustavan mukaisen huolellisuuden kannalta eräs keskeinen käsite on olennaisuus kriteereineen. Ti-

lintarkastuksen tavoitteita ja yleisiä periaatteita koskevan tilintarkastusstandardi 200:n (ISA 200) kohdan 17 mukaan:

”Tilintarkastaja kiinnittää huomiota olennaisiin virheisiin ja puutteisiin, eikä hän ole vastuussa tilinpäätöskokonaisuuden kannalta epäolennaisten virheiden tai puutteiden havaitsemisesta.” (KHT-yhdistys 2007, 290)

Olennaisuus taas määritellään seuraavasti ISA-standardiin perustuvassa tilintarkastus-suosituksen 320 kohdassa 3:

”Tieto on olennainen, jos sen esittämättä jättäminen tai totuudenvastainen esittäminen saattaa vaikuttaa tilinpäätösinformaation perusteella tehtäviin taloudellisiin päätöksiin. Olennaisuus riippuu erän tai virheen suuruudesta kyseisessä tilanteessa arvioituna.” (KHT-yhdistys 2007, 499)

Määritelmän perusteella ei siis ole olemassa yleispätevää määrällistä mittaria, vaan sen määrittely jää kussakin tapauksessa ammatillisen harkinnan varaan. Olennaisuusraja voidaan määrittää esimerkiksi suhteellisena osuutena tarkastuskohteen liikevaihdosta, taseen loppusummasta tai tuloksesta ennen veroja. Olennaisuutta pohtiessaan tilintarkastajan on kuitenkin myös muistettava, että yksittäiset pienet virheet voivat yhteenlaskettuna ylittää olennaisuuden rajan. (Horsmanheimo ym. 2007, 359 - 362)

Työn dokumentointi ja raportointi

Hyvin tärkeä osa tilintarkastajan tekemän työn ja sen laadun todistusaineistona on kunnollinen työn dokumentointi. Dokumentointi voidaan jakaa karkeasti kahteen osaan: ensisijaisesti tilintarkastajan omaan käyttöön tarkoitettuihin *työpapereihin* ja toisaalta virallisempiin *raportteihin*. Työpapereita ovat kaikki asiapaperit ja dokumentit, jotka tilintarkastaja hankkii tai laatii omaan käyttöönsä (Riistama 1999, 312). Työpaperi on Riistaman (1999, 313) mukaan vakiintunut nimitys, vaikka yhä suurempi osa niistä on konekielisessä muodossa tietokoneella. Työpapereihin siis kuuluvat esimerkiksi kaikki tilintarkastajan laatimat taulukot ja muistiinpanot. Raportteja ovat kaikki muut kuin tilintarkastajan omaan käyttöön tulevat paperit, esimerkiksi tilintarkastuskertomus. Tilintarkastuslaissa ei ole nimenomaisia säännöksiä tilintarkastajan velvollisuudesta työnsä dokumentoimiseen, mutta sitä voidaan pitää hyvän tilintarkastustavan edellyttämänä (Horsmanheimo ym. 2007, 369) Työpapereiden merkitys on tullut esiin myös oikeuskäytännössä, sillä esimerkiksi KKO 1997:103:ssa mainitaan:

”Ainoa tieto asiassa esillä olevien tilintarkastusten suorittamisesta ilmenee B:n oikeudelle jättämästä jäljennöksestä hänen toiminnastaan pidety-

tä tarkastuspäiväkirjasta. Sen mukaan hän on käyttänyt tarkastuksiin neljä tuntia vuonna 1985 ja kolme tuntia vuonna 1986. Sitä vastoin hän ei ole esittänyt työpapereita, joista olisi ilmennyt, miten hän on päätenyt tarkastusten perusteella antamiinsa lausuntoihin.”

Puutteet raportoinnissa voivat myös johtaa tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun realisoitumiseen. Tilintarkastajan tulee raportoida tarkastuksessa havaitsemistaan puutteista ensisijaisesti yhteisön hallitukselle asian kuntoon saattamiseksi. Mikäli hallitus ei ryhdy toimenpiteisiin, tilintarkastajan velvollisuutena on huomauttaa asiasta tilintarkastuskertomuksessa. Mikäli asiasta on kerran huomautettu esimerkiksi tilintarkastuskertomuksessa ja seuraavan tilikauden tarkastuksessa havaitaan saman puutteen olemassaolo, on asiasta mainittava uudelleen, kunnes se on korjattu. Mikäli näin ei menetellä, tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun realisoituminen on mahdollista, jos vahinko tapahtuu. Tämän osoittaa esimerkiksi KKO:n ratkaisu 1999:118. (Horsmanheimo ym. 2007, 373)

2.1.2 Vahingonkorvauslakiin perustuva vastuu

Vahingonkorvauslain soveltamisala on periaatteessa rajattu koskemaan tilanteita, jolloin ei sovelleta sopimukseen perustuvaa tai muussa laissa säädettyä korvausvastuuta. Vahingonkorvauslain säännökset kuitenkin täydentävät sopimussuhteissa noudatettavia vahingonkorvaussääntöjä ja erityislainsäädännön korvausnormeja. Sopimusvastuun näkökulmasta vahingonkorvauslaille on annettu merkitystä muun muassa kohtuusperusteisessä sovittelussa (esim. KKO 1985 II 51). (Horsmanheimo ym. 2007, 396)

Yleensä pidetään mahdollisena, että vahingonkärsijä tukeutuu vahingonkorvauslakiin erityislain sijasta. Erityisesti tämä on perusteltua silloin, kun erityislaki on tarkoitettu tehostamaan vahingonkärsijän suojaa esimerkiksi säätämällä ankarasta vastuusta. Mikäli tällainen laki kuitenkin tarjoaa heikompa suojaa kuin vahingonkorvauslaki, on pidettävä mahdollisena korvausvaatimuksen esittämistä vahingonkorvauslain nojalla. (Hemmo 1998, 330)

Myös korkein oikeus on tukeutunut yleisiin vahingonkorvausoikeudellisiin periaatteisiin esimerkiksi päätöksessään 1998:115, jossa katsottiin yritysjohdon jäsenelle syntyneen korvausvastuu varallisuusvahingosta osakasta tai muuta sivullista kohtaan silloin, kun

vahinko on aiheutettu rikollisella teolla. Tilintarkastajan vastuuta tulee tulkita samalla tavalla kuin yritysjohton vastuuta. Rikollisella teolla aiheutettuun vahinkoon perustuva vahingonkorvauslain mukainen vastuu ei siten poistu, vaikka kanneaika olisikin jo päätynyt osakeyhtiölain nojalla. Toisaalta korvauksen saaminen tilintarkastajalta voi olla vaikeampaa, koska vahingonkorvauslaki edellyttää erittäin painavia syitä varallisuusvahingon tapauksessa. (Horsmanheimo ym. 2007, 397 - 398)

Edellä mainittu *erittäin painava syy* on hyvin epätarkka ilmaisu, josta ei voida johtaa loogisesti selkeää tulkintaohjetta konkreettiseen tilanteeseen. Oikeuskäytännössä painavana syynä on kuitenkin käytetty muun muassa hyvän liiketavan tietoisista rikkomista. Tietoisuus hyvän liiketavan rikkomisesta siirtää näyttötaakan rikkojalle, jolloin pitäisi olla erityisiä vastasyitä miksi korvausvelvollisuutta ei syntyisi. Tästä Horsmanheimo ym. (2007) päättelivät, että hyvän tilintarkastustavan rikkomisen perustaisi tilintarkastajalle VahL 5:1§:n mukaisen korvausvelvollisuuden puhtaasta varallisuusvahingosta, mikäli rikkominen on ollut tahallista. (Horsmanheimo ym. 2007, 398 - 399)

2.1.3 Arvopaperimarkkinalakiin perustuva korvausvastuu

Euroopan unionin komission asetuksen EY 809/2004 mukaan tilintarkastajan on tarkastettava arvopapereita yleisölle tarjottaessa tai yleisen kaupankäynnin kohteeksi otettaessa laadittava esite. Asetus ei edellytä koko esitteen tarkastusta, vaan pelkästään tilinpäätöstietoja ja muuta taloudellista asemaa koskevaa informaatiota. Arvopaperimarkkinalaki asettaa tilintarkastajalle velvoitteita, jotka liittyvät listatun yhtiön osavuosikatsauksiin. Laki ei edellytä osavuosikatsauksen tarkastamista, mutta jos tarkastus on vapaaehtoisesti teetetty, tilintarkastajan tulee kuvata tarkastuksen laajuus katsaukseen liitettävässä lausunnossaan. Toisaalta jos osavuosikatsausta ei ole tarkastettu, listayhtiön on ilmoitettava siitä osavuosikatsauksessaan. (Horsmanheimo ym. 2007, 400)

Osavuosikatsauksen ja listalleottoesitteen tarkastukseen liittyvä tilintarkastajan korvausvastuu voi tulla arvioitavaksi Arvopaperimarkkinalain⁸ 9:2:n nojalla. AML 9:2.1:n mukaan

⁸ Jäljempänä AML

”Joka tämän lain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten vastaisella menettelyllä aiheuttaa vahinkoa, on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon”.

Pykälää koskevissa hallituksen esityksen (HE 157/1988, 57) perusteluissa mainitaan, että vahingon aiheuttajan toimia arvioitaessa otetaan huomioon arvopaperimarkkinalaki ja sen nojalla annetut muut säännökset. Sopimussuhteen osalta sanotaan, ettei niin kutsutun puhtaan varallisuusvahingon korvaaminen edellytä vahingonkorvauslaissa edellytettyjä erityisen painavia syitä. Siten kynnys puhtaan varallisuusvahingon korvaamiselle on AML 9:2:ssä alempi kuin yleisessä vahingonkorvausoikeudellisessa vastuussa. (Horsmanheimo ym. 2007, 401) Edellä mainittu vahingonkorvaussäännös ei aseta mitään erityistä vanhenemisaikaa, joten korvaus on siten vain saatavien yleisen vanhenemisajan mukainen (Savela 2006, 146).

AML 9:2:n mukaan kantaja voi saada korvausta vain, jos hän pystyy näyttämään että hänen puhdas varallisuusvahinkonsa (tappionsa) ei ole tapahtunut pelkästään riskin ottamisen vuoksi. Erityisen ongelman siis muodostaa se, miten erotetaan oikeudellisesti relevantit tappiot markkinariskiin kuuluvista tappioista. (Rudanko 1998, 370) Tässä kohtaa voidaan joutua turvautumaan myös oikeudenkäymiskaaren 17:16:ään, jonka mukaan oikeudella on valta arvioida vahinko kohtuuden mukaan silloin, kun vahingon määrästä ei ole saatavissa näyttöä tai se on hankalasti saatavissa. (katso myös Horsmanheimo ym. 2007, 401)

Harhaanjohtavan tiedon antamisen perusteella syntyvän korvausvelvollisuuden edellytyksenä voidaan Horsmanheimon ym. (2007, 403) tavoin pitää myös tuottamuksen näytämistä, vaikka sitä ei arvopaperilaissa suoraan mainitakaan. Tuottamuksen arviointi on myös erotettava teon oikeudenvastaisuuden arvioinnista. Jos tilintarkastaja syyllistyy AML:n vastaiseen tekoon, on yleensä olemassa myös vahingonkorvausoikeudellinen vastuu. (Horsmanheimo ym. 2007, 403)

AML 2:1:ssä edellytetään, ettei arvopapereita markkinoitaessa anneta totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja. Kielto siis koskee muutakin markkinointiaineistoa kuin pelkkää listalleotto- tai tarjousesitettä. Markkinointi sisältää kaiken toiminnan, jonka tarkoitus on edistää arvopapereiden myyntiä, joten se sisältää myös yleisö- ja suoramainonnan sekä muun sijoittajille osoitetun myyntiä edistävän informaation. (Huhtamä-

ki 1998, 86) Tiedon oikeellisuutta on arvioitava sijoittajan eli hankinta- tai luovutuspäätöstä tekevän näkökulmasta. Arvioinnin lähtökohtana on yleensä *huolellinen* sijoittaja, jota ei laissa tai sen esitöissä määritellä. Huovinen (2004, 141) on määritellyt huolellisen sijoittajan henkilöksi,

”...jolla arvopaperimarkkinoita tuntevana ja kokemuksensa nojalla on edellytykset arvioida, mitkä tiedot ovat riittäviä ja merkityksellisiä harkittaessa sijoituspäätöstä asianomaiseen arvopaperiin”.

2.1.4 Sopimusperusteinen vastuu

TTL 51§:n vahingonkorvaussäännöstä ei sovelleta tilintarkastajan suorittamiin sopimusperusteisiin toimiin. Käytännössä nämä tarkoittavat siis muita kuin lakisääteisiä tehtäviä, esimerkiksi neuvonta- ja konsultointipalveluita. Vuoden 1994 tilintarkastuslakia koskevan hallituksen esityksen (HE 295/1993) mukaan tilintarkastajan muihin tehtäviin liittyvissä tapauksissa tilintarkastajan vastuu määräytyy sopimuksia koskevien ja muiden vahingonkorvausoikeudellisten periaatteiden sekä vahingonkorvauslain mukaan. Suomessa ei ole voimassa neuvonta- ja konsultointipalveluita koskevaa yleislakia. Myöskään esimerkiksi kauppakaaren 18 luvun toimitsijoita ja asiamiehiä koskevat säännökset eivät säätele tilintarkastajan ja muun asiantuntijan korvausvastuuta, joten korvausvastuuta selvitetäessä on turvauduttava yleisiin korvausoikeudellisiin periaatteisiin sekä oikeuskäytäntöön. (Horsmanheimo ym. 2007, 384)

Aineettomissa asiantuntijapalveluissa, joihin myös TTL 1.2§:ssä tarkoitetut tilintarkastajan sopimusperusteiset toimet kuuluvat, tuottamus on käännettyä eli *presumoitua*. Tämä tarkoittaa siis sitä, että välttääkseen vastuun tilintarkastajan on osoitettava toimineen huolellisesti toimeksiannon toteuttamisessa. Konsultointi- ja neuvontapalveluiden osalta vastuun arvioinnin lähtökohtana on pidetty sitä, miten tehtävän suorittamisessa on menetelty, eikä itse lopputulosta. Toimeksiantajan toivoman tuloksen saavuttamatta jääminen ei siis sinänsä merkitse sopimusrikkomusta, vaan tuottamuskyynnys ylittyy, jos asianmukaisesta työprosessista poiketaan. Toisaalta tilintarkastajaan kohdistuu myös neuvonanto- ja konsultointipalveluissa korostetun huolellisuuden vaatimus, kuten asianajajiin ja muihin asiantuntijapalveluiden tarjoajiin. Tuottamuksen arviointi on kuitenkin aina alakohtaista. (Horsmanheimo ym. 2007, 384 - 385)

Edellä mainittu korostetun huolellisuusvaatimuksen vaatimus neuvonanto- ja konsultointipalvelujen osalta ilmenee siitä, että hyvän tilintarkastustavan noudattamisen velvoite ulottuu myös näihin tehtäviin. TTL 1.2§:n nojalla tilintarkastajan tulee noudattaa hyvää tilintarkastustapaa paitsi lakisääteisiä tehtäviä suorittaessaan, myös sopimuksen perusteella tehtäviä muita toimeksiantoja tilintarkastajan ominaisuudessa suorittaessaan. Hyväksyttynä tilintarkastajana toimimisen *ominaisuus* perustaa luottamuksen, joka liittyy tilintarkastuksen julkisuuteen sekä tilintarkastajan asiantuntemukseen ja hyväksymismenettelyyn. Tämä on verrattavissa asianajajan asemaan liittyvään luottamukseen. Hyvän tilintarkastustavan velvoite sopimusperusteisessa toimeksiannossa ei siis rajaudu pelkästään sellaisiin asiakkaisiin, joissa tilintarkastaja suorittaa myös lakisääteistä tilintarkastusta. Sen sijaan vaatimus ulottuu jokaiseen tehtävään, jonka tilintarkastaja suorittaa omissa tai työnantajanaan toimivan tilintarkastusyhteisön nimissä. Hyvään tilintarkastustapaan sisältyvä työn perusteellinen dokumentointi koskee myös sopimusperusteisiä toimeksiantoja. Käännetystä todistustaakasta aiheutuu se, että myös konsultointia ja neuvonantoa harjoittaessaan tilintarkastajan on syytä varautua todentamaan velvolluuksiensa asianmukainen täyttäminen. (Horsmanheimo ym. 2007, 386, 392)

Hyväksytyt tilintarkastajat tekevät Horsmanheimon ym. (2007, 392) mukaan neuvonta- ja konsultointitehtävistäkin pääsääntöisesti kirjallisen toimeksiantosopimuksen päämiehensä kanssa. Neuvonta- ja konsultointipalveluissa on yleistä, että sopimukseen sisällytetään asiantuntijan vastuuta rajoittavia lausekkeita (Peltonen 2004, 371). Lähtökohtaisesti vastuun rajoittaminen on oikeudellisesti tehokas keino, sillä asiantuntijalle ja hänen päämiehelleen kuuluu sopimusvapauden periaatteen mukainen oikeus järjestää keskinäisessä suhteessaan sopimusperusteinen korvausvastuunsa haluamallaan tavalla. Sopimusvapautta on kavennettu lainsäädännössä lähinnä kuluttajien ja muiden heikommassa asemassa olevien eduksi, mutta tässä ei keskitytä niihin säännöksiin, koska tilintarkastajat saavat neuvonanto- ja konsultointitoimeksiantoja varsin harvoin yksityisiltä kuluttajilta. Vastuunrajoitusehdot eivät kuitenkaan ole tehokkaita sivullisia kohtaan, koska sopimuksen oikeusvaikutukset rajoittuvat sen välittömiin osapuoliin. Mahdollinen rajoitusehto ei siis vaikuta deliktivastuuseen. (Horsmanheimo ym. 2007, 393)

Asianajaja ei voi luopua vastuunrajoitusehdoin asianajajista annetun lain (496/1958)⁹ edellyttämästä hyvän asianajajattavan noudattamisesta. Tilintarkastajan asema on samankaltainen kuin asianajajan, ja sen vuoksi Horsmanheimon ym. (2007, 394) mukaan myöskään tilintarkastaja ei voi sulkea pois tilintarkastuslain edellyttämää hyvän tilintarkastustavan vaatimusta, vaikka kyse olisikin muusta kuin lakisääteisestä tehtävästä. (Horsmanheimo ym. 2007, 394 - 395)

2.1.5 Tilintarkastajan henkilökohtainen korvausvastuu tilintarkastusyhteisön työntekijänä

Eräs vastuun jakautumisen kannalta keskeinen kysymys on, voiko vastuuseen joutua sellainen tilintarkastaja, joka työskentelee tilintarkastusyhteisössä ja on virheellään tai laiminlyönnillään aiheuttanut vahingon, mutta ei ole TTL 51§:n mukaista perustetta hänen henkilökohtaiselle korvausvastuulleen. Käytännössä tilanne siis on sellainen, että kyseistä tilintarkastajaa ei ole valittu tilintarkastajaksi henkilökohtaisesti eikä päävastuulliseksi tarkastajaksi. (Horsmanheimo ym. 2007, 406)

Riippumatta siitä, onko tilintarkastusyhteisön saamassa toimeksiannossa kyse TTL 1§:n mukaisesta lakisääteisestä tilintarkastuksesta tai samassa pykälässä mainitusta muusta tilintarkastajan tehtävästä, sopimus syntyy vain tilintarkastusyhteisön ja sen asiakkaan välille. Tilintarkastusyhteisön työntekijä jää tämän sopimussuhteen ulkopuolelle. Toisin sanoen, ainoastaan tilintarkastusyhteisö on sopimusperusteisessa vastuussa sopimuksen velvoitteiden täyttämistä, eikä tilintarkastusyhteisön työntekijää kohtaan voida siis kohdistaa vaatimuksia sopimuksen perusteella. (Horsmanheimo ym. 2007, 407)

Toinen mahdollisuus vaatia tilintarkastajaa vastuuseen aiheuttamastaan vahingosta olisi vaatia korvausta vahingonkorvauslain nojalla. Oikeuskäytäntö on kuitenkin osoittanut, ettei sopimuskumppani voi käytännössä saada korvausta vahingostaan vahingonkorvauslain nojalla. Vahingonkorvauslaki ei täydennä sopimusvastuuta, vaan sopimuspuolen työntekijän vastuu rajautuu pois. (Hemmo 1998, 125; myös Horsmanheimo ym. 2007, 407) Esimerkiksi ratkaisussa KKO 1998:160 korkein oikeus katsoi, ettei kiinteistövälityслиikkeen vastaava hoitaja ollut velvollinen korvaamaan liikkeen sopimuskump-

⁹ Jäljempänä AAL

panin vahinkoa (katso myös KKO 1992:165 ja KKO 1992:166). Horsmanheimon (2007, 407 - 408) mukaan edellä kerrottu koskee myös ilman työsopimusta tilintarkastusyhteisössä toimivaa osakasta sekä toimitusjohtajaa ja hallituksen jäsentä, jos he ovat autta-
neet tilintarkastusyhteisöä sopimusvelvoitteen täyttämässä.

Edellä käsiteltiin tilintarkastajan henkilökohtaista korvausvastuuta tapauksessa, jossa tilintarkastusyhteisön ja toimeksiantajan välillä on sopimussuhde. Mikäli tilintarkastusyhteisön ja vahingonkäräjien välillä ei ole sopimussuhdetta, määräytyy työntekijän (tilintarkastajan) tai muun täytäntöönpanoapulaisten vastuu vahingonkäräjää kohtaan vahingonkorvauslain mukaan. Vahinko on siis tapahtunut muuten kuin täytettäessä tilintarkastusyhteisön sopimusvelvoitetta. Tällöin tilintarkastajan henkilökohtaiseen vahingonkorvausvastuuseen kolmatta osapuolta kohtaan sovelletaan:

- VahL 4:1.1:ia, joka sulkee pois vastuun lievistä tuottamuksesta ja sallii sovittelun lievää ankarammissa tuottamustapauksissa, mutta vain erityisin perustein tahallisissa vahingoissa
- VahL 6:2:n toisen virkkeen kanavointisääntöä tuottamuksellisissa tapauksissa
- VahL 5:1:ää, jonka mukaan varallisuusvahingon korvaamisen edellytyksenä on vahingon aiheuttaminen rangaistavaksi säädetyllä teolla tai jokin muu erityisen painava syy
- VahL 7:1:ää, joka kieltää työntekijän lakimääräisen korvausvastuun sopimisen ankarammaksi sopimusmääräyksellä.

Ensimmäisessä kohdassa työntekijänä tai muuna itsenäisenä täytäntöönpanoapulaisten tilintarkastaja ei ole lainkaan korvausvastuussa, mikäli tuomioistuin pitää tuottamusta vain lievänä. Tilintarkastajalla on tilintarkastusyhteisön asiakkaaseen sekä itse yhteisöönkin nähden vastuuvapaus lievän tuottavuuden tapauksessa (Hemmo 2005, 73). Mikäli tilintarkastajan tuottamus on lievää moitittavampaa, on tilintarkastusyhteisö ensisijaisesti vastuussa vahingosta VahL 6:2:n kanavointisäännön nojalla. Kanavointisääntö tarkoittaa käytännössä sitä, että tilintarkastajan itsensä maksettavaksi tulee vain se osuus, jota ei saada tilintarkastusyhteisöltä perittyä, vaikka tilintarkastaja olisi aiheuttanut vahingon tuottamuksellisesti. Lisäksi tässä tapauksessa tulee huomioida VahL 5:1, jonka mukaan vastuun aktualisoituminen varallisuusvahingosta edellyttää tilintarkastajan aiheuttaneen vahingon rangaistavaksi säädetyllä teolla tai on olemassa muu erityisen painava syy korvaamisvelvollisuuden syntyyn. (Horsmanheimo ym. 2007, 408 - 410)

Mikäli tilintarkastaja on työntekijänä tai epäitsenäisenä täytäntöönpanoapulaisena aiheuttanut tahallaan vahingon kolmannelle osapuolelle, toteutuu hänen korvausvastuunsa olennaisesti ankarammin kuin verrattuna tuottamuksellisiin tekoihin tai laiminlyönteihin. Teon tahallisuus todennäköisesti täyttää myös VahL 5:1:ssä tarkoitetun erityisen painavan syyn vaatimuksen, joten tällöin myös varallisuusvahinko tulisi korvattavaksi. Jos tahallinen vahinko on saatu aikaan rikolliseksi määritetyllä teolla, poistuu myös tilintarkastusyhteisön vastuun ensisijaisuus. Tällöin vahingon korvaajaksi saatetaan velvoittaa tilintarkastaja yksin tai yhteisvastuullisesti tilintarkastusyhteisön kanssa. Lisäksi tilintarkastajan pitää korvata vahinko täysimääräisesti VahL 4:1.2:n nojalla, ellei ole olemassa erityistä syytä sovitteluun. (Horsmanheimo ym. 2007, 410)

Horsmanheimo (2007, 411) tuo esiin myös tilintarkastusyhteisön takautumisoikeuden tilintarkastajaa kohtaan tämän tuottamuksellisista tai tahallisista teoista ja laiminlyönneistä. Kun on kyse vahingosta, jonka tilintarkastaja on tilintarkastusyhteisön työntekijänä aiheuttanut, perustuu hänen vastuunsa asianomaista yhteisöä kohtaan vahingonkorvauslakiin. Tässä ei ole merkitystä sillä, onko vahingonkärsijä ollut asiakassuhteessa tilintarkastusyhteisöön vai ei. Hemmo (1998, 131) huomauttaa, että mikäli työntekijän vastuun poissulkeminen ulotettaisiin työntekijän ja työnantajan keskinäiseen suhteeseen, saisi työntekijä toimia ilman minkäänlaista vastuuta täyttäessään työnantajan sopimusvelvoitetta. Siten tilintarkastajan takautumisvastuu tilintarkastusyhteisölle määräytyy vahingonkorvauslain mukaan sekä vahingon synnyttyä tilintarkastusyhteisön sopimusvelvoitetta täyttäessä että vahingon aiheuduttua kolmannelle muuten kuin tilintarkastusyhteisön sopimusvelvoitetta täytettäessä. Tilintarkastajan vastuussa tilintarkastusyhteisö kohtaan sovelletaan VahL 6:3 korvausvelvollisuuden jakautumisesta yhteisvastuullisten kesken sekä VahL 4:3, jonka mukaan vahingon aiheuttajan takautumisvastuu määräytyy vain VahL 4:1:ssä säädettyjen perusteiden mukaisesti. Tällöin siis vastuu suljetaan pois lievistä tuottamuksesta ja sovittelu sallitaan lievää ankarammassa tuottamuksessaan mutta vain erityisin perustein tahallisissa vahingoissa. (Horsmanheimo ym. 2007, 411)

2.2 Tilintarkastajan rikosoikeudellinen vastuu

2.2.1 Tilintarkastuslain rangaistussäännökset

Yleisesti rikosoikeudellista sanktiota pidetään perusteltuna vain tilanteessa, jossa vahingonkorvaus tai muu yksityisoikeudellinen seuraamusuhka ei kannusta riittävän tehokkaasti hyväksyttävään käyttäytymiseen. Lainsäätäjät on tunnistanut tällaisia tilanteita myös tilintarkastuksen osalta. Erityisesti tämä on tarpeen tilintarkastusinstituution yleisen luotettavuuden turvaamiseksi. Tilintarkastajan rikosoikeudellisesta vastuusta säädetäänkin tilintarkastuslain lisäksi rikoslaisissa (39/1889)¹⁰. Lisäksi tilintarkastajan lausunnoista osakeyhtiölaissa (624/2006)¹¹ sekä osuuskuntalaissa (1488/2001)¹² annettujen säännösten rikkominen on edellä mainituissa laeissa kriminalisoitu. Tilintarkastajan rangaistusvastuun sääntely on porrastettu siten, että TTL:ssä säädetään tilintarkastusrikkomuksesta ja RL:ssä tilintarkastusrikoksesta. Edellä mainittu jako vastaa yleistä keskitämisperiaatetta, jonka mukaan kaikki tärkeimmät rikossäännökset tulee sisällyttää rikoslakiin (Heinonen 2004, Juridiikkaonline > Rikosoikeus > I JOHDANTO > 6. Uuden rikoslain valmistelu ja lähtökohdat - 23.4.2008). (Horsmanheimo ym. 2007, 426)

Tilintarkastusrikkomus

TTL 52.1§:n mukaan tilintarkastaja, joka rikkoo tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta TTL 15§:ää tilintarkastuskertomuksesta TTL 1.1§:n 1 kohdan mukaisessa tilintarkastuksessa, syyllistyy tilintarkastusrikkomukseen. Säännöksen tarkoituksena on suojata tarkastuskohteen omistajien ja velkojien sekä muiden sidosryhmien luottamusta. Tilintarkastuskertomuksen antamisen laiminlyönti vaikuttaa usein myös sivullisiin taloudellisten riippuvuussuhteiden vuoksi. Toinen tilintarkastusrikkomus on kyseessä silloin, kun tilintarkastaja tehdessään TTL 1.1§:n 2 kohdassa tarkoitettua tehtävää (muuta lakisäätteistä tehtävää kuin tilintarkastusta) antaa lausunnossaan tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta väärän tai harhaanjohtavan tiedon. Tällaisessa tapauksessa annetut lausunnot voivat tulla esimerkiksi arvopaperimarkkinoilla toimivien sijoittajien tietoon,

¹⁰ Jäljempänä RL

¹¹ Jäljempänä OYL

¹² Jäljempänä OKL

joten rangaistusuhka on perusteltu sijoittajien luottamuksen ja arvopaperimarkkinoiden toimivuuden takaamiseksi. (Horsmanheimo ym. 2007, 427 - 428)

KHT- tai HTM-nimikkeen luvaton käyttö

Erityisesti arvopaperimarkkinoilla hyväksytyt tilintarkastajan lausunnot ja muu toiminta ovat perustana yleisön luottamukselle tilinpäätöstietojen oikeellisuuteen. Siksi KHT- ja HTM-nimikkeitä on perusteltua suojata niiden oikeudettomalta käytöltä. TTL 52.2 §:ssä onkin asetettu sanktiouhka sellaiselle luonnolliselle tai oikeushenkilölle, joka on luvattomasti käyttänyt KHT- tai HTM-nimikettä tai on antanut muuten ymmärtää saaneensa hyväksynnän tilintarkastajan toimimiseen. Samoin kuin tilintarkastusrikkomuksessa, rangaistusuhka nimikkeen väärästä käytöstä on yksinomaan sakko. Vankeuteen ei voida tuomita nimikkeen oikeudettomasta käytöstä, koska RL:ssä ei tunneta ankarampaa tekemuotoa. (Horsmanheimo ym. 2007, 428 - 429)

Tilintarkastusrikos

TTL 52.3 §:n mukaan tilintarkastusrikoksesta annettavasta rangaistuksesta säädetään RL 30:10a:ssä, jossa lausutaan seuraavasti:

”Joka rikkoo tilintarkastuslain (459/2007) 15 §:n säännöstä tilintarkastuskertomuksen laatimisesta, on tuomittava, jollei teko ole vähäinen tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, tilintarkastusrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Tilintarkastajan toimintaa pidetään Horsmanheimon (2007, 429) mukaan rangaistavana silloin, kun hän on laatinut tilintarkastuskertomuksen totuuden vastaisesti, puutteellisin tiedoin tai jättänyt lausumatta jostakin olennaisesta seikasta, josta olisi tullut kertomuksessa mainita. RL 30:10a:ssä tarkoitettu tilintarkastusrikos voi täytyä myös tilintarkastuskertomuksen antamatta jättämisellä. Toisaalta on muistettava, että tilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta vastaavat hallitus ja toimitusjohtaja. Jos he laiminlyövät edellä mainittujen asiakirjojen laatimisen, ei tilintarkastuskertomuksen antamatta jättämistä voida pitää tilintarkastusrikoksena. (Horsmanheimo ym. 2007, 429)

Tilintarkastusrikos on rangaistava vain tahallisesti tehtynä. Rikosvastuun ulkopuolelle jää siis esimerkiksi epähuomiossa tai muuten huolimattomuudesta aiheutunut virheelli-

sen tai puutteellisen tilintarkastuskertomuksen laatiminen (HE 295/1993). Teko ei ole rangaistava tilintarkastusrikoksena myöskään silloin, kun se on vähäinen tai siitä on muualla laissa säädetty ankarampi rangaistus. Tilintarkastusrikoksen rangaistusasteikko vastaa muun muassa petoksen ja kirjanpitorikoksen rangaistusasteikkoa. Maksimirangaistus tilintarkastusrikoksesta on kaksi vuotta vankeutta. Tilintarkastusrikoksen vanhentumisaika on viis vuotta. (Horsmanheimo ym. 2007, 429 - 430)

Salassapitovelvollisuuden rikkominen

Tilintarkastajan salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan RL 38:1 tai 38:2 mukaisesti salassapitorikoksena tai -rikkomuksena, jollei se ole rangaistava yrityssalaisuuden rikkomisena tai väärinkäyttönä RL 30:5:n tai 30:6:n mukaan (Horsmanheimo ym. 2007, 430). RL 30:5.1:n 2 kohdan mukaan tilintarkastaja syyllistyy *yrityssalaisuuden rikkomiseen*, mikäli hän oikeudettomasti ilmaisee toimessaan tietoonsa saaman yrityssalaisuuden tai käyttää oikeudettomasti tällaista tietoonsa saamaa yrityssalaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä tai vahingoittaakseen toista.

Yrityssalaisuuden rikkomisesta eroava yrityssalaisuuden *väärinkäyttö* puolestaan täytyy, jos tilintarkastaja hyödyntää RL:ssä rangaistavaksi säädetyllä tavalla toiselle kuuluvaa yrityssalaisuutta elinkeinotoiminnassaan tai ilmaisee tällaisen salaisuuden hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä. Rikoslain salassapitosäännöksissä enimmäisrangaistus on yrityssalaisuusrikoksista säädettyä lievempi: salassapitorikkomuksesta sakkoa ja salassapitorikoksesta sakkoa tai enintään yksi vuosi vankeutta. Salassapitorikkomuksena voidaan tuomita sellainen salassapitorikos, joka on kokonaisuutena arvostellen vähäinen (RL 38:2.1). (Horsmanheimo ym. 2007, 431 - 432)

2.2.2 Väärään lausuntoon tai todistukseen liittyvä rikosvastuu muualla laissa

Tilintarkastuslain rangaistussäännökset ja rikoslaki eivät ole ainoita säädöksiä, joihin tilintarkastajan rikosoikeudellinen vastuu voi perustua. Rikoslain 51:5:n mukaan:

”Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta 1) arvopaperien ammattimaisessa markkinoinnissa tai hankkimisessa elinkeinotoiminnassa antaa arvopaperiin liittyviä totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja tai 2) jättää asianmukaisesti antamatta arvopaperiin liittyvän tiedon, jonka arvopaperimarkkinalaki (495/1989) velvoittaa antamaan ja joka on

omiaan olennaisesti vaikuttamaan sanotun arvopaperin arvoon, tai arvopaperimarkkinalain mukaista tiedonantovelvollisuutta täyttäessään antaa sellaisen, arvopaperiin liittyvän totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan tiedon, on tuomittava arvopaperimarkkinoita koskevasta tiedottamisrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.”

Tilintarkastaja jää kuitenkin yllä mainitun lainkohdan ulkopuolelle sekä lakimääräistä, että sopimusperusteista tehtäväänsä suorittaessaan, koska arvopaperimarkkinalaki ei kohdista häneen tunnusmerkistössä edellytettyä tiedonantovelvollisuutta, joten tekijä-vastuu ei voi tulla kyseeseen. Tilintarkastaja voidaan kuitenkin tuomita avunannosta tiedottamisrikokseen, mikäli hän myötävaikuttaa siihen esimerkiksi neuvonannossaan. (Horsmanheimo ym. 2007, 433)

Eräs tilintarkastajan lausuntoihin liittyvä asia on kaupparekisteri. Kaupparekisteri kuuluu yleisiin rekistereihin, joiden tiedot ovat merkityksellisiä talouselämälle. Rikoslain 16:7 suojeleekin rekisterin luotettavuutta ja tietojen todenmukaisuutta. Edellä mainitun säännöksen mukaan väärän tiedon rekisteriä ylläpitävälle viranomaiselle rekisterivirheen aiheuttamiseksi tai hankkiakseen itselle tai toiselle hyötyä taikka toista vahingoittakseen antanut on tuomittava rekisterimerkintärikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Esimerkiksi OYL 2:8.3:n 2 kohdan mukaan kaupparekisteri-ilmoitukseen on liitettävä tilintarkastajien todistus siitä, että OYL:n säännöksiä osakeiden maksamisesta on noudatettu. Mikäli tilintarkastaja antaa virheellisen ilmoituksen, hän syyllistyy rekisterimerkintärikokseen. (Horsmanheimo ym. 2007, 434 - 435)

Kaupparekisterin ohella tilintarkastaja antaa todistuksia myös muille viranomaisille. Todistus on edellytys muun muassa yritystukien saamiselle. Tällaisessa tapauksessa väärän todistuksen antamisesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi RL 16:8:n nojalla. Vankeuteen voidaan tuomita myös muun muassa väärin tietojen antamisesta tuomioistuimelle tai perättömästi lausumasta poliisin esitutkinnassa. (Horsmanheimo ym. 2007, 435 - 436)

Osakeyhtiölaki velvoittaa tilintarkastajan antamaan yhtiölle lausuntoja muun muassa sulautumisen, jakautumisen ja yksityisen yhtiön julkiseksi rekisteröimisen yhteydessä. OYL 25:1:n 2 kohta kriminalisoi lausumista annettujen vaatimusten rikkomisen. Tällöin tilintarkastaja voidaan tuomita osakeyhtiörikoksesta sakkoon tai vankeuteen yhdeksi

vuodeksi. Vastaavalla tavalla voidaan tuomita myös osuuskuntalain nojalla sakkoon tai vankeuteen vastaavissa tapauksissa. (Horsmanheimo ym. 2007, 436 - 437)

2.2.3 Avunanto tai osallisuus kirjanpitorikoksessa ja eräissä muissa rikoksissa

Rikoslain 30:9 - 10:ssä annettujen kirjanpitorikosta koskevien säännösten tarkoituksena on turvata kirjanpidon asianmukaisuus. Se on tärkeää yrityksen omistajille, velkojille ja muille sidosryhmille oikean ja riittävän kuvan saamiseksi yrityksen tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Niinpä kirjanpitorikossäännösten rangaistusuhka kohdistuu ensisijaisesti itse kirjanpitovelvolliseen. Toisaalta oikeuskäytännössä on katsottu, että myös tilintarkastaja saattaa syyllistyä kirjanpitorikokseen. Tilanne syntyy esimerkiksi silloin, kun tilintarkastaja on taivutellut kirjanpitovelvollista tahallaan rikoksen aiheuttaneeseen tekoon tai on toiminut avunantajana. Avunanto kuitenkin edellyttää, että tilintarkastaja olisi neuvoillaan tai muuten edistänyt kirjanpitovelvollisen kirjanpitorikosta viimeistään tämän sitä tehdessä. Yleensä kuitenkin kirjanpitovelvollinen on jo tehnyt totuudenvastaisen kirjauksensa tai muun rikoksen ennen kuin tilintarkastaja on antanut lakimääräisen tilintarkastuskertomuksensa. Näin ollen avunanto ei yleensä tule kyseeseen lakisääteistä tilintarkastusta tehtäessä. (Horsmanheimo ym. 2007, 437 - 438)

Tilintarkastuslain 1.2 §:n mukaisessa sopimusperusteisessa toimeksiannossa tilikauden aikana tilintarkastajan toiminta voi johtaa siihen, että kirjanpitorikoksen yllyttäjän tai avunantajan tunnusmerkitö saattaa tilintarkastajan osalta täytyä. Käytännössä kirjanpitorikokseen liittyy jokin muukin rikos samaan aikaan (Tapani, teoksessa Frände, Matikkala, Tapani, Tolvanen, Viljanen & Wahlberg 2006, 543). Muita kirjanpitorikokseen liittyviä rikoksia ovat esimerkiksi velallisen rikos tai veropetos. Törkeän kirjanpitorikoksen ollessa kyseessä voidaan vankeutta tuomita vähintään neljä kuukautta, mutta enintään neljä vuotta. Avunantajaa, jollainen tilintarkastaja useimmiten tällaisessa tapauksessa on, koskee RL 6:8, jonka mukaan avunannosta sovelletaan lievempää rangaistusasteikkoa. (Horsmanheimo ym. 2007, 438 - 439)

2.2.4 Tilintarkastusyhteisön vastuu tilintarkastajan rikoksesta

Toisin kuin vahingonkorvausoikeudessa, yleensä vain luonnolliset henkilöt voivat olla rikosoikeudellisesti vastuuvollisia. Laissa määritetty seuraamusuhka eli sakko tai

vankeus kohdistuu henkilöön, vaikka hän tekisikin rikoksen jonkin yhteisön tai säätiön palveluksessa sen hyväksi. Nykyaikaisissa organisaatorakenteissa, joissa moitittava menettely voi koostua useiden samassa yhteisössä tai säätiössä toimivien henkilöiden teoista tai laiminlyönneistä, edellä mainittua yksilöön kohdistuvaa rangaistusta ei enää pidetä riittävänä. (Lappi-Seppälä 2002, 433; katso myös Horsmanheimo ym. 2007, 440)

Suomessa on ollut vuodesta 1995 alkaen käytössä oikeushenkilön rangaistusvastuu yhteisösakon muodossa, joka voi RL 9:5:n mukaan olla suuruudeltaan 850 - 850 000 euroa. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ei kuitenkaan poista luonnollisen henkilön vastuuta, vaan täydentää sitä. Toisaalta yhteisösakko voidaan määrätä myös ilman henkilökohtaisia rangaistuksia esimerkiksi tapauksissa, joissa varsinainen rikoksen tehnyt henkilö jäisikin selvittämättä. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ei kuitenkaan koske kaikkia rikoksia, vaan vain erikseen mainituista rikoksista, kuten avustusten väärinkäyttörikoksesta tai arvopaperimarkkinaoikeudellisesta tiedottamisrikoksesta. Esimerkiksi tilintarkastusrikos ja kirjanpitorikos on poissuljettu yhteisösakon piiristä. (Horsmanheimo ym. 2007, 440 - 441)

2.3 Kurinpidolliset toimet

2.3.1 Kurinpidollisen vastuun sisältö

Horsmanheimon (2007, 442) mukaan tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun ja rikosvastuun lisäksi tilintarkastajan kurinpidollinen vastuu on kolmas keskeinen vastuuperuste. Kurinpidollista vastuuta säätelee tilintarkastuslain 7. luku. Termiä kurinpidollinen vastuu ei käytetä tilintarkastuslaissa eikä sitä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 194/2006), vaan termiä käytetään yleisesti ammattikirjallisuudessa sekä Keskuskauppa-kamarin julkaisemissa lähteissä (Aho & Vänskä 1996, 199).

Kurinpidollinen vastuu tarkastelee sitä, onko tilintarkastaja yhtäältä säilyttänyt hyväksymisensä edellytykset, ja toisaalta toiminut säännösten mukaisesti. Edellä mainittujen asiaryhmien sisältämät vastuun kriteerit riippuvat lain tulkinnan ja soveltamisen ajankohdasta. Uusien määräyksien, ohjeiden ja tehtyjen päätösten myötä hyväksymisen

edellytykset ovat jatkuvassa muutostilassa. Tilintarkastajan toiminnan arvioinnissa sovelletaan rinnakkain:

1. hyvää tilintarkastustapaa
2. ammattieettisiä periaatteita, ja
3. kansainvälisiä tilintarkastusstandardeja.

Kurinpidoissa tilintarkastajan valvonnassa on otettava kantaa siihen, onko tilintarkastajan toiminta moitittavaa vai ei. Vasta tämän kysymyksen ratkaisemisen jälkeen voidaan miettiä kurinpidollisten seuraamusten käyttöä. (Horsmanheimo ym. 2007, 442 - 443)

2.3.2 Kurinpidolliset rangaistuskeinot

Tilintarkastuslain 49 ja 50 §:ssä on säädetty kurinpidolliseen vastuuseen liittyvistä sanktioista. TTL 49 §:n mukaan Keskuskaupakamarin tilintarkastuslautakunnan¹³ tai kaupakamarin tilintarkastusvaliokunnan¹⁴ tulee antaa tilintarkastajalle varoitus, jos tämä on:

- ”1) huolimattomuudesta tai varomattomuudesta menetellyt tämän lain tai sen nojalla annettujen säännösten vastaisesti;*
- 2) rikkonut velvollisuuksiaan tilintarkastajana; tai*
- 3) perusteettomasti menetellyt tavalla, joka on muutoin omiaan alentamaan tilintarkastajien ammatillista luotettavuutta tai arvoa.*

”Jos tilintarkastajan 1 momentissa tarkoitettuun menettelyyn liittyy lieventäviä seikkoja, tilintarkastajalle tulee antaa huomautus.”

Huomautuksiin liittyvät lieventävät seikat ovat tapauskohtaisia. (Horsmanheimo ym. 2007, 443 - 444) Vanhan tilintarkastuslain perusteluissa (HE 295/1993) esimerkkeinä lieventävistä seikoista mainitaan muun muassa virheen vähäisyys, asian vähäinen taloudellinen tai muu merkitys, alhainen normitaso tai ajattelemattomuus. Soveltamiskäytännössä edellä mainituilla seikoilla on perusteltu huomautusten antamista. Yleensä olennaisuuden periaatteen soveltaminen johtaa varoituksen sijaan huomautuksen antamiseen. Varoituksen tai huomautuksen käytön edellytyksenä ei ole vahingollisten seurausten, esimerkiksi taloudellisen vahingon, aiheutuminen. Sanktiota voidaan käyttää, jos tilintarkastajan toimintaan sisältyy norminvastaisuutta ja hänen toimintaansa voidaan työkentelyyn ja toimintatapoihin liittyvien virheiden perusteella moittia. (Horsmanheimo ym. 2007, 444 - 446)

¹³ Jäljempänä TILA

¹⁴ Jäljempänä TIVA

Esimerkkinä tilintarkastajalle annetusta huomautuksesta voidaan mainita TILA:n ratkaisu 6/2005, jossa ravitoimintaa harjoittanut tilintarkastuskohde kanteli KHT A:n toiminnasta tilien tarkastamisessa vuosina 2000 - 2003. KHT A oli antanut edellä mainituilta vuosilta puhtaat tilintarkastuskertomukset, vaikka ulosotossa ollut pelinhoitaja oli jättänyt tilittämättä yhtiölle kuuluvia pelivaroja vuosilta 2000 - 2005 yhteensä 121 000 euroa. Tapauksessa tilintarkastaja oli luottanut yhtiön toimitusjohtajan sanaan siitä, että saatavien perintä olisi kunnossa, eikä maksuja tarkistettu tiliotteilta. TILA tutki asian ja totesi, ettei KHT a ollut hankkinut tarpeeksi tilintarkastusevidenssiä ja oli siten toiminut hyvän tilintarkastustavan vastaisesti. TILA antoi yksimielisesti KHT A:lle huomautuksen.

Varoitusta ja huomautusta vakavampi tapa rangaista hyväksytyä tilintarkastajaa on hyväksymisen peruuttaminen. TTL 50 §:n mukaan Valtion tilintarkastuslautakunnan¹⁵ on peruutettava hyväksyminen, jos:

- ”...1) on tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta menetellyt tämän lain tai sen nojalla annettujen säännösten vastaisesti;
2) on annetusta varoituksesta huolimatta toistuvasti rikkonut velvollisuuksiaan tilintarkastajana; tai
3) ei ole enää ammattitaitoinen tai ei täyty muita hyväksymisen edellytyksiä.”*

Hyväksyminen voidaan peruuttaa enintään kahden vuoden määräajaksi. Hyväksymisen peruuttamista koskevaa asiaa käsitelleessään VALA voi antaa myös varoituksen tai huomautuksen tilintarkastajalle, mikäli tilintarkastajan toiminta on moitittavaa, mutta hyväksymisen peruuttamisen edellytykset eivät täyty. (Horsmanheimo ym. 2007, 447)

Esimerkkinä tilintarkastajan hyväksymisen peruuttamisesta voidaan mainita TILA:n ratkaisu 9/2001, jossa TILA esitti VALA:lle, että se peruuttaisi HTM A:n hyväksymisen HTM-tilintarkastajaksi. HTM A oli tuomittu hovioikeudessa 60 päivän ehdolliseen vankeusrangaistukseen kirjanpitorikoksesta. HTM A oli syyllistynyt velallisen epärehellisyteen ja kahteen kirjanpitorikokseen ja siten osoittanut toiminnallaan, ettei hän täyty hyväksymisen edellytyksiä. VALA peruutti yksimielisesti HTM A:n hyväksymisen HTM-tilintarkastajaksi, koska hänellä ei ollut tilintarkastajan tehtävien edellyttämiä henkilökohtaisia ominaisuuksia.

¹⁵ Jäljempänä VALA

Monessa tapauksessa samasta tilintarkastustehtävästä vastaavat useat tilintarkastajat. Vastuun soveltamiskäytännössä lähtökohtana on kuitenkin vastuun jakamattomuus. Tästä voidaan kuitenkin poiketa. Kurinpidollisen vastuun kohdentamisessa on tarpeen tarkastella kunkin tilintarkastajan osallisuutta ja toimintaa erikseen. Tilintarkastustiimiä johtava vastuullinen tarkastaja on kuitenkin vastuussa myös muiden tiimensä jäsenten virheistä ja laiminlyönneistä. KHT-yhteisön ollessa valittuna tilintarkastajaksi on valvontakäytännössä usean vuoden ajan katsottu, että moitteet ja kurinpidolliset toimet on ensisijaisesti kohdistettava luonnolliseen henkilöön. Tilintarkastusyhteisö ei kuitenkaan vapaudu välttämättä täysin vastuusta. Yhteisö on vastuussa muun muassa tilintarkastuksen resurssien ja yleisten puitteiden, kuten ohjeiden, laadunvalvonnan ja työvälineiden, järjestämisestä. (Horsmanheimo ym. 2007, 448 - 450)

2.4 Yhteenveto

Tilintarkastajan vastuu on varsin laaja ja monitahoinen. Tilintarkastajan tulee ottaa niin lakisäätteistä tilintarkastusta kuin muitakin toimeksiantoja suorittaessaan huomioon useiden eri lakien ja ohjeiden vaatimukset. Taulukossa 1 esitetään tiivistetysti vastuun jakautuminen eri tyyppisiin sekä kuhunkin vastuutyypin liittyvät keskeisimmät lait, rangaistusten toimeenpanovaltaa käyttävät toimielimet ja tyypilliset rangaistukset.

	Vahingonkorvausvastuu	Rikosoikeudellinen vastuu	Kurinpidolliset toimet
Käytettävä lainsäädäntö ja toimielimet	<ul style="list-style-type: none"> - Tilintarkastuslaki 1§; 8§; 51§ - Vahingonkorvauslaki - Arvopaperimarkkinlaki 9:2 	<ul style="list-style-type: none"> - Tilintarkastuslaki 1§; 52§ - Rikoslaki - Osakeyhtiölaki 	<ul style="list-style-type: none"> - Tilintarkastuslaki 7 luku - TILA - VALA
Tapaus-esimerkki	<ul style="list-style-type: none"> - Varallisuusvahingon aiheuttaminen tarkastuskohteelle 	<ul style="list-style-type: none"> - Tilintarkastuskertomuksen laatiminen totuuden vastaisesti 	<ul style="list-style-type: none"> - Hyvän tilintarkastustavan rikkominen
Tyypillinen rangaistus	<ul style="list-style-type: none"> - Vahingonkorvaus 	<ul style="list-style-type: none"> - Sakko tai vankeus enintään kaksi vuotta 	<ul style="list-style-type: none"> - Huomautus - Varoitus - Hyväksymisen peruuttaminen

Taulukko 1. Tilintarkastajan vastuun tyypit ja niiden olennaisimmat piirteet.

Voimassa olevan tilintarkastuslain perusteella tilintarkastaja on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka hän on aiheuttanut suorittaessaan TTL 1.1§:ssä mainittuja tehtäviä, eli käytännössä lakisäätteistä tilintarkastusta. Korvausvelvollisuuden syntyminen edellyttää

kuitenkin tahallisuutta tai huolimattomuutta, sekä syy-yhteyttä vahingonaiheuttajan toimintaan. (TTL 51 §, Horsmanheimo 2007, 329)

Vahingonkorvausoikeuden yleisiin periaatteisiin kuuluu erottaa sopimusperusteinen vastuu sopimuksen ulkoisesta, eli deliktivastuusta. Deliktivastuuta koskeva yleislaki on vahingonkorvauslaki, joka ei pääsääntöisesti koske sopimusperusteista vastuuta. Tilintarkastajan ja hänen työnantajanaan toimivan tilintarkastusyhteisön välisessä vastuunjaossa ankarin vastuu on yhteisön valitsemalla päävastuullisella tilintarkastajalla. (Horsmanheimo 2007, 11 - 15)

Eräs tilintarkastajan vastuun kannalta tärkeimpiä arviointeja Horsmanheimon (2007, 357) mukaan on tilintarkastajan tekemän työn huolellisuuden arviointi, jonka mittapuuna käytetään hyvän tilintarkastustavan soveltamista. Myös työn dokumentointi ja raportointi on keskeisessä roolissa tilintarkastajan työn laatua arvioitaessa (Riistama 1999, 312).

Tilintarkastuslaki ei ole kuitenkaan ainoa laki, jota sovelletaan tilintarkastajan vastuuseen. Vahingonkorvauslaki tulee kyseeseen erityisesti tilanteissa, joissa ei sovelleta sopimukseen perustuvaa vastuuta. Vahingonkorvauslain säännökset kuitenkin täydentävät sopimussuhteissa käytettyjä vahingonkorvaussääntöjä ja erityislainsäädännön korvausnormeja. (Horsmanheimo 2007, 396) Myös arvopaperimarkkinalaki asettaa tilintarkastajalle tiettyjä tehtäviä liittyen normaalin tilintarkastuksen lisäksi muun muassa osavuositarkastuksiin ja listalleottoesitteisiin. Näissä tehtävissä tehdyistä laiminlyönneistä tilintarkastaja saattaa joutua AML:n nojalla korvausvelvollisuuteen esimerkiksi harhaanjohtavan tiedon antamisen perusteella. (Horsmanheimo 2007, 400 - 402)

Tilintarkastuslaissa säädetään myös muun muassa tilintarkastajan rikkomuksista ja tilintarkastusrikoksista. Tilintarkastusrikkomus on kyseessä esimerkiksi silloin, kun tilintarkastaja antaa lausunnossaan tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta väärää tai harhaanjohtavaa tietoa. Laki suojaa myös hyväksytyin tilintarkastajan KHT- ja HTM-nimikkeen käyttöä. Mikäli tilintarkastaja antaa tahallaan virheellistä tai harhaanjohtavaa tietoa, on kyse tilintarkastusrikoksesta josta voidaan tuomita enimmillään kaksi vuotta vankeutta. Myös rikoslaissa säädetään tilintarkastajaa koskevista rikoksista, joten tilin-

tarkastajan rikosoikeudellinen vastuu voi perustua myös siihen. (Horsmanheimo 2007, 427 - 429; 437)

Tilintarkastajaa kohtaa voidaan aiemmin mainittujen vahingonkorvausvaatimuksen ja rikosoikeudellisen vastuun lisäksi kohdistaa myös kurinpidollisia toimia, joiden taustalla ovat pääasiassa kauppakamarien tilintarkastusvaliokunnat ja keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta. TILA tai TIVA voi antaa tilintarkastajalle joko huomautuksen tai varoituksen riippuen teon vakavuudesta. Näitä vakavampi kurinpidollinen seuraamus on KHT- tai HTM-tilintarkastajan hyväksymisen peruuttaminen enintään kahden vuoden määräajaksi. (Horsmanheimo 2007, 442 - 447)

3 EMPIIRISEN AINEISTON ESITTELY

Tässä luvussa keskitytään tutkielman empiirisen osan aineistoon ja sen analysointimenetelmien esittelyyn. Aineistona oleva Tilintarkastus-lehti esitellään luvussa 3.1 ja tarkastelun kohteeksi valittu ajanjakso ja sen valinta sekä muut aineiston rajaukset määritellään luvussa 3.2. Tämä jälkeen esitellään aineiston analysointimenetelmät ja pohditaan tutkielman luotettavuutta.

3.1 Tilintarkastus - Revision

Tilintarkastus-Revision -lehti on suomalainen tilintarkastuksen ja laskentatoimen ammattilehti, jonka tavoitteena on koko sen historian ajan ollut julkaista korkeatasoista ja luotettavaa ammattitietoa tilintarkastuksen ja laskentatoimen alueelta. Lehti sai alkunsa vuonna 1956, kun HTM-tilintarkastajat alkoivat julkaista tiedotus- ja järjestölehteä nimellä *HTM-tiedonantoja - GRM-notiser* (Viitanen 1992, 188). Vuonna 1970 Tilintarkastajayhdistys HTM ry ja KHT-yhdistys ry kävivät neuvotteluja lehden julkaisupohjan laajentamiseksi ja vuoden 1971 alusta alkaen edellä mainitut yhdistykset alkoivatkin julkaista lehteä yhteisvoimin. Vuoden 1974 alusta alkaen lehden julkaisijajoukkoon liittyi myös Sisäiset tarkastajat ry. (Viitanen 2006, 8 - 11)

Eri yhdistysten kesken tehty yhteistyö näkyi myös lehden nimessä. Lehden alkuperäinen nimi vaihtui ensimmäisen kerran jo vuonna 1960, jolloin nimeksi otettiin *HTM-GRM*. Vuonna 1966 nimeksi tuli *HTM-GRM Tilintarkastuslehti-Revisorsbladet* ja vuonna 1969 *Tilintarkastajalehti-Revisorsbladet*. KHT-yhdistyksen mukaan tulon myötä lehti sai vuonna 1971 nykyisen nimensä *Tilintarkastus-Revision*, alaotsikkonaan *laskentatoimi-redovisning*. (Viitanen 2006, 11)

Yhdeksän ensimmäisen julkaisuvuotensa ajan lehti ilmestyi A5 -kokoisena 4-6 kertaa vuodessa kahdeksansivuisena vuotuisen sivumäärän ollessa 48. Vuodesta 1973 lähtien lehti ilmestyi kuusi kertaa vuodessa ja vuonna 1984 lehden koko muuttui isommaksi B5:ksi. Nykyiseen A4-kokoiseen lehteen siirryttiin vuonna 1993 ja vuosittaiset sivumäärät ovat olleet jo yli 500 sivua. Vuosina 1998 - 2003 lehti ilmestyi seitsemän kertaa

vuodessa, mutta vuonna 2004 palattiin kuuteen vuosittaiseen numeroon. (Viitanen 2006, 12)

Vuoteen 1970 saakka lehti oli ainoastaan Tilintarkastajayhdistys HTM ry:n jäsenlehti, joten lehden hallinto oli suoraan HTM-yhdistyksessä. Julkaisupohjan laajentuessa lehti sai myös oman hallintoelimensä, toimitusvaliokunnan. Levikin kasvaessa ja julkaisija-järjestöihin kuulumattomien tilaajien noustua enemmistöksi, päädyttiin lehden julkaisua varten perustamaan osakeyhtiö. Vuonna 1988 julkaisijaksi tuli *Tase/Balans -lehden Kustannus Oy*, jonka nimi vaihtui jo vuonna 1989 nykyiseksi ollen nyt *Kustannus Oy Tase-Balans*. Lehdellä on ollut historiansa aikana yhteensä 11 päätoimittajaa. Syksystä 2003 alkaen päätoimittajan on ollut Eero Sorsa. (Viitanen 2006, 12)

Lehden kirjoittajina toimivat alan asiantuntijat ja lehti välittää lukijoilleen sekä pysyväisluontoista perustietoa että tarpeellista ja jatkuvasti muuttuvaa ajankohtaistietoa. Lehden lukijakunta koostuu pääosin talouselämän ammattilaisista, jotka toimivat muun muassa tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen tehtävissä, talous- ja hallintojohtajina, toimitusjohtajina, konsultteina. Tällä hetkellä lehden levikki on 5 000 kappaletta.¹⁶

3.2 Tarkastettava ajanjakso ja muut rajaukset

Empiirinen aineisto muodostuu Tilintarkastus-lehden kirjoituksista kymmenen vuoden ajalta vuosilta 1998 - 2007. Suomen ensimmäinen tilintarkastuslaki tuli voimaan vuoden 1995 alusta. Tarkasteltavan ajanjakson alussa on siis ollut jo muutaman vuoden kokemus tilintarkastuslaista ja sen soveltamisesta. Niinpä myös lakia koskevia kehitysehdotuksia ja muita mielipiteitä lain toimimisesta lienee ehtinyt muodostua. Tilintarkastuslain lisäksi vuoden 1997 osakeyhtiölakiuudistus ja sen vaikutukset alkanevat näkyä Tilintarkastus-lehden kirjoittelussa. Edellä mainittujen syiden lisäksi Suomen liittyminen Euroopan Unioniin vuonna 1995 ja sen myötä entistä voimakkaampi kansainvälistyminen sekä yritystoiminnassa että lainsäädännössä on alkanut näkyä käytännön elämässä.

¹⁶ ”Tilintarkastus-Revision”. Tilintarkastuslehden www-sivut. <<http://www.tilintarkastuslehti.fi/>> 25.4.2008

Analysoitavat artikkelit ja muut kirjoitukset on valittu Tilintarkastus-lehdestä lukemalla vuosien 1998 - 2007 lehdet kannesta kanteen. Tilintarkastus-lehden ulkopuolelta on valittu yksi artikkeli Kauppakamari-lehdestä, koska eräs analysoitavaksi valittu Tilintarkastus-lehden artikkeli oli vastine Kauppakamari-lehdessä julkaistuun artikkeliin. Kirjoitusten pituudet vaihtelivat lyhimmän ollessa puolen sivun mittainen ja pisimmän 14 sivun pituinen. Suurin osa kirjoituksista on alan asiantuntijoiden itse kirjoittamia ja ne sisältävät heidän omia ja heidän edustamiensa yhdistysten mielipiteitä. Sen lisäksi on viittauksia lainsäädäntöön sekä muun muassa tilintarkastusstandardeihin ja -suosituksiin. Edellä mainittujen artikkeleiden lisäksi on Tilintarkastus-lehden toimittajien tekemiä henkilöhaastatteluja sekä heidän tekemiään uutisjuttuja, joissa viitataan esimerkiksi henkilöiden kertomiin mielipiteisiin ja muihin tapahtumiin.

Analysoitavia lehtikirjoituksia on kaiken kaikkiaan 54 kappaletta, joista seitsemän on anonyyminä kirjoitettuja uutista, viisi kirjoitusta on haastatteluja ja yksi on julkaistu Kauppakamari-lehdessä. Artikkeleita on siis 44 kappaletta ja ne ovat 28 eri kirjoittajan kirjoittamia. Kaikissa viidessä haastattelussa on haastateltavana ollut eri henkilö. Myös uutisissa on pääsääntöisesti kerrottu, kenen mielipiteitä uutisessa on esitetty. Analysoitavien kirjoitusten määrä on vaihdellut vuosittain kahden ja 10 kappaleen välillä. Samalta kirjoittajalta on enimmillään kuusi artikkelia.

3.3 Aineiston kuvaus- ja analysointimenetelmät

Ammattilehtien analysoinnissa käytetään hyväksi sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jonka avulla pyritään kuvaamaan tutkittava ilmiö tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Analyysissä etsitään tekstien merkityksiä ja pyritään kuvaamaan dokumenttien sisältöä sanallisesti. Tuomi ja Sarajärvi (2003) kertovat, että dokumentti voi olla mikä tahansa kirjalliseen muotoon saatettu materiaali, esimerkiksi artikkeli. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 105 - 107)

Tuomi ja Sarajärvi (2003, 97) jaottelee sisällönanalyysin kolmeen eri tyyppiin, aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen analyysiin. Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään luomaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Analyysiyksiköt eivät ole etukäteen sovittuja tai harkittuja. Teoriasidonnaisessa analyysissä on tietty-

jä teoreettisia kytkeviä, jotka eivät pohjautu suoraan teoriaan. Teoria voi toimia apuna analyysin etenemisessä. Teorialähtöinen analyysi on perinteisin analyysimalli. Se nojaa johonkin tiettyyn teoriaan, malliin tai auktoriteetin esittämään ajatteluun. Tutkittava ilmiö määritellään jonkin jo tunnetun mukaisesti. Aineiston analyysiä ohjaa valmis, aikaisemman tiedon perusteella luotu viitekehys. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97 - 99)

Edellä mainitun jaottelun perusteella tämä tutkielma kuuluu lähinnä teorialähtöisesti toteutetun analyysin luokkaan. Tutkielman toisessa luvussa rakennettu viitekehys ohjaa analysoitavien artikkeleiden käsittelyä. Teoreettisessa viitekehyksessä esiteltiin tilintarkastajan vastuuta pääasiassa voimassaolevan lainsäädännön ja kirjallisuuden perusteella. Tilintarkastajan vastuun käsite sai määritelmänsä lainsäädännön, kirjallisuuden ja muutamien oikeustapausten kautta. Empiirisessä osassa tilintarkastajan vastuun käsitettä ja sen ymmärrystä tutkitaan Tilintarkastus-lehdessä julkaistujen artikkeleiden perusteella.

Kuten luvussa 1.4 mainittiin, tämä tutkielma on määriteltävissä selkeästi historiantutkimukseksi sillä perusteella, että tutkittava aineisto koostuu vanhoista ammattilehtiartikkeleista. Luvussa 4 kuvataan analysoitavaksi valittujen artikkeleiden sisältöä ja pyritään sen avulla ymmärtämään paremmin tilintarkastajan vastuun käsitettä artikkeleiden valossa.

Historiantutkimukselle on tyypillistä muutosten tutkiminen. Historiantutkimuksen tavoitteena on yleensä historiallisen kokonaiskuvan luominen havaitsemalla yhteyksiä rinnakkain esiintyvien tekijöiden välillä ja koettamalla nähdä yhteyksiä tapahtuvien muutosten välillä. Historiantutkimuksen joskus kenties tavoittamattomanakin lopputavoitteena on sellainen ajatusrakennelma, joka samalla sitoessaan yhteen mahdollisimman paljon rinnakkain esiintyviä tekijöitä liittyy yhteyteen näissä tekijöissä esiintyvät peräkkäiset muutokset. (Renvall 1983, 333)

3.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimusmenetelmien luotettavuutta käsitellään usein validiteetin ja reliabiliteetin avulla (Tuomi & Sarajärvi 2002, 133). Validiteetti tarkoittaa sitä, missä määrin tietty väite, tulkinta tai tulos ilmaisee kohdetta, johon sen on tarkoitus viitata. Validiteetti voidaan

jakaa edelleen sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin. Sisäinen validiteetti merkitse tulkinnan sisäistä loogisuutta ja ristiriidattomuutta. Ulkoinen validiteetti puolestaan merkitsee sitä, onko tulkinta yleistettävissä muihinkin kuin tutkittuihin tapauksiin. Reliabiliteetti kuvaa sitä konsistenssin astetta, jolla jotkin tapaukset sijoitetaan samaan luokkaan eri havainnoitsijoiden toimesta eri aikoina, joten reliabiliteetin voidaan ajatella kuvaavan ristiriidattomuutta. (Koskinen, Alasuutari, & Peltonen 2005, 254 - 255) Tuomi ja Sara-järvi (2002, 133) kuitenkin huomauttavat, että laadullisen tutkimuksen piirissä validiteetin ja reliabiliteetin käyttöä on kritisoitu pääosin siksi, että ne ovat syntyneet määrällisen tutkimuksen käyttöön ja käsitteinä ne vastaavat lähinnä määrällisen tutkimuksen tarpeita. Erääksi laadullisen tutkimuksen luotettavuuden varmistavaksi keinoksi Koskinen ym. (2005, 259 - 260) mainitsevat jäsenvalidaation, jossa lähes valmis raportti annetaan tutkittujen ihmisten luettavaksi ja kommentoitavaksi.

Reliabiliteetin ja validiteetin käsitteet ovat kuitenkin tulleet jäädäkseen myös laadulliseen tutkimukseen, eikä yleisesti hyväksytyjä vaihtoehtoja ole esitetty laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin (Koskinen ym. 2005, 257). Tutkimuksen toistettavuuden ja sen myötä luotettavuuden kohentamiseksi luvuissa 3.2 ja 3.3 on selostettu tutkimuksen etenemistä ja tutkittujen artikkeleiden koostumusta. Tutkimuksessa on myös esitetty tulokset siten, että tutkittavien kirjoitusten sisältämät käsitykset ja mielipiteet ovat tulkittavissa samoin kuin alkuperäislähteissä. Tähän tutkimukseen ei ole saatu rahoitusta miltään taholta. Tutkimuksen empiiristä osaa ja sen tuloksia ei ole annettu tarkastettavaksi lähteinä käytettyjen kirjoitusten tekijöille johtuen kirjoittajien suuresta määrästä. Tutkimuksen empiirinen osuus perustuu ainoastaan kirjoitettuihin lähteisiin, eikä esimerkiksi haastatteluihin tai kyselytutkimukseen. Kaikkien analysoitavien artikkelien kirjoittajat ovat kirjanpidon, tilintarkastuksen tai oikeustieteen ammattilaisia. Edellä mainittujen seikkojen valossa tutkimuksen luotettavuutta voidaan pitää melko hyvänä.

4 AMMATTILEHTIKIRJOITTELUN KUVAUS JA ANALYSOINTI

Tässä luvussa kuvataan vuosina 1998 - 2007 pääosin Tilintarkastus-lehdessä julkaistua kirjoittelua, joka käsittelee tilintarkastajan vastuuta. Neljäs pääluke on jaettu kolmeen alalukuun muutaman vuoden jaksoihin kirjoittelun aihepiirien muutosten mukaan. Kukin tarkasteltava vuosi on sijoitettu omaan lukuunsa.

4.1 Uusi osakeyhtiölaki ja vastuun rajojen selkiytymättömyys puhuttaa, vuodet 1998 - 1999

Vuosien 1998 - 1999 keskustelun tyypilliset aiheet liittyvät tilintarkastajan vastuun rajoihin ja vastuunjakoon. Artikkeleissa pohditaan myös tilintarkastajan vastuuta asiantuntijatehtävien ja osakeyhtiön erityistilanteiden yhteydessä.

4.1.1 1998

Tilintarkastus-lehden uutisessa kerrotaan Keskuskauppakamarin toimitusjohtaja Kari Jalaksen HTM-tilintarkastajat ry:n HTM-päivänä lausumia mielipiteitä ja näkemyksiä tilintarkastuksesta. Jalaksen mukaan KHT- ja HTM-tarkastajat ovat saaneet vuoden 1997 osakeyhtiölain muutoksen jälkeen lisää vastuuta samalla kun heidän tekemänsä työ on vaikeutunut. Lain muutoksen myötä hyväksytyt tilintarkastajat voivat toimia osakeyhtiöissä myös riippumattoman asiantuntijan tehtävissä. Jalas painottaa, että lainmuutoksen myötä laadunvalvontajärjestelmien toimintaan ja kehitykseen on syytä panostaa entistä voimakkaammin ja hyväksytyjen tilintarkastajien on valvottava työnsä laatua entistä tarkemmin. (Tilintarkastus-Revision 2/1998, 169)

Reijo Peltola (1998) käsittelee artikkelissaan tilintarkastajan riippumattomuutta ja esteellisyyttä ja niiden eroja. Tilintarkastajan vastuu tulee artikkelissa esille riippumattomuussäännösten rikkomisen seuraamuksena. Peltolan mukaan tilintarkastaja menettelee hyvän tilintarkastajatavan vastaisesti, mikäli hän antaa suostumuksensa toimia osakeyhtiön tilintarkastajana tietäen olevansa tähän esteellinen tai olevansa riippuvainen. Tilin-

tarkastajan korvausvastuu voi tällöin realisoitua esimerkiksi ylimääräisen yhtiökokouksen pitämisestä aiheutuneiden kustannusten johdosta. Tilintarkastuslaissa ei ole rangaitussäännöksiä jääviys- tai esteellisyyssäännösten rikkomisesta. Peltolan (1998) mukaan sanktiot tulevat lähinnä kauppakamarilaitoksen puolesta huomautuksina, varoituksina tai rekisteristä poistamisena. Mikäli kyseessä on hyväksymätön tilintarkastaja, tulee kyseeseen lähinnä vahingonkorvaus. (Peltola 1998, 192 - 193)

Keskuskauppakamarin lakimies Pasi Horsmanheimo tuo artikkelissaan esiin tilintarkastuslain muutostarpeita. Hyväksytyt tilintarkastajan hyväksymisen lakkauttamista koskevat määräykset tulisi siirtää Keskuskauppakamarin KHT- ja HTM-tilintarkastajasäännöistä tilintarkastuslakiin. Tilintarkastajan vastuuseen voidaan liittää myös Horsmanheimon esittämä vaade siitä, että tilintarkastuslakiin tulisi lisätä vaatimus päävastuullisen tilintarkastajan olemisesta kyseisen KHT- tai HTM-tilintarkastusyhteisön palveluksessa, eikä sen ulkopuolinen. Hän pohtii myös valvonta-asioiden käsittelyä koskevia vanhentumissäännöksiä ja niiden epäkohtia sekä hyväksytyt tilintarkastajan ja tilintarkastusyhteisön välistä vastuunjako:

”Edelleen on ratkaisematta kysymys siitä, onko tarpeen säätää laissa siitä, miten KHT- / HTM-yhteisön ja sen nimeämän päävastuullisen tilintarkastajan kurinpidollinen vastuu ja sen tarkempi jako määritellään. Tämä kysymys on ollut valvontakäytännössä ongelmallinen, joten sen selventäminen lain tasolla on perusteltua.”

Tilintarkastajan vahingonkorvausvelvollisuutta tulisi Horsmanheimon mukaan laajentaa koskemaan kaikkia lakisääteisiä tilintarkastajan tehtäviä, mukaan lukien konkurssiprosessin erityistarkastukset ja muut sopimukseen perustuvat tehtävät. (Horsmanheimo 1998, 316 - 318)

Vuoden 1997 alussa KHT-yhdistyksen puheenjohtajaksi valittu Kim Karhu tuo esiin näkemyksiään muun muassa tilintarkastajan vastuusta Risto Viitanen tekemässä haastattelussa. Karhun mielestä KHT-yhteisön ja päävastuullisen tilintarkastajan vastuu ja rooli kurinpidollisissa asioissa on epäselvä. Vahingonkorvaustapauksissa molemmat ovat solidaarisessa vastuussa vahingon korvaamisesta. Sanktioiden kohdistamisessa tilintarkastusyhteisöön ja päävastuulliseen tilintarkastajaan, molempiin tai vain toiseen, on selkiytymättömyyttä. Karhu toteaa:

”Päävastuullinen tilintarkastaja tekee ratkaisut, jolloin tuntuu kohtuuttomalta, että yhteisöä rangaistaan.” (Viitanen 1998, 460)

Erkki Vuorisen Tilintarkastus-lehdessä julkaisema artikkeli on vastine professori Risto Nuolimaan Kauppakamari-lehdessä julkaistuun kirjoitukseen, joten tässä kohtaa on syytä tarkastella aluksi Nuolimaan artikkelia. Nuolimaan (1998, 27) käsityksen mukaan tilintarkastajaan kohdistettujen korvausvaatimusten määrä tulee lisääntymään tilintarkastusalan kansainvälistyessä. Hänen mielestään Suomeenkin rantautuu Yhdysvalloissa perinteeksi muodostunut korvausyhteiskunta, jonka myötä pelkää epäily tilintarkastajan ammattitaidon puutteesta voi johtaa korvausvaatimukseen ja tilintarkastustoiminnan maineen menettämiseen. Vuorinen (1998, 505) tulee vastineessaan siihen tulokseen, että korvausyhteiskunta johtaa tilintarkastuksen päähuomion korvausvelvollisuuden välttämiseen varsinaisen tilintarkastuksen perustehtävän jäädessä taka-alalle. (Nuolima 1998, 27; Vuorinen 1998, 505)

4.1.2 1999

KHT-yhdistyksen puheenjohtaja Pekka Luoma tuo Risto Viitanen haastattelussa esiin näkemyksiään tilintarkastajan vastuusta. Hänen mukaansa tilintarkastajan vastuu voi ulottua vain tilintarkastuksen hyväksyttävään suoritukseen. Tilintarkastaja ei voi olla yrityksen taloudellisen tulevaisuuden ennustaja eikä niin ollen vastuunkantaja tulevaisuuteen liittyen. Luoma toteaa haastattelussa, että

”Kaikesta informaatiosta on todettava, että se on sitä, mitä se on lukijan ja tulkitsijan silmissä. Tilintarkastaja ei voi vaikuttaa siihen, kuka tilinpäätöksiä lukee ja kuinka tämä niitä ymmärtää.”

Tilintarkastajaa ei voida siis Luoman mukaan syyttää oikean tilinpäätöksen väärästä tulkinnasta, vaikka sellaisiakin esimerkkejä hänen mukaan on olemassa. (Viitanen 1999, 190)

Erkki K. Laine käsittelee artikkelissaan tilintarkastajan ja hallituksen asemaa osakeyhtiön erityistilanteissa. Hän käsittelee apporttia, selvitystilaa, yrityssaneerausta ja konkursseja. Artikkelin nojaa pääosin lainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön tilintarkastajan vastuuta koskevissa seikoissa. Apporttia koskevassa esimerkissä on kyse kiinteistön määräalan sijoittamisesta apporttina osakeyhtiöön. Tällaisessa tapauksessa on käytännössä tulkittu, että kantatilan kiinnitykset kohdistuvat kokonaisuudessaan myös määräalaan. Mikäli tilintarkastaja tällaisessa tapauksessa antaa todistuksen, että osakepääoma on yhtiön hallussa, vaikka yhtiöön sijoitettua määräalaa rasittavatkin vanhan kantatilan omistajan

veloista annetut kiinnitykset, on vaarana tilintarkastajan joutuminen vahingonkorvausvelvollisuuden alaiseksi sekä tilintarkastuslain, että osakeyhtiölain nojalla. (Laine 1999, 239)

Kauppatieteiden lisensiaatti Hannu E. Koskinen pohtii artikkelissaan tilinpäätöksen lainmukaisuutta ja tilintarkastuskertomusta. Tilintarkastajan vastuun osalta hän tyytyy toistamaan sen, mitä lainsäädäntö asiasta määrää. Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu voi realisoitua esimerkiksi silloin, kun tilintarkastaja antaa tahallaan tilintarkastuslain vastaisen tilintarkastuskertomuksen. Koskinen vertaa tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta yhtiön hallituksen jäsenen ja toimitusjohtajan vastuuseen. Olennaisesta korvausvelvollisuuden syntymisen kannalta siis on se, onko vahingon ja tilintarkastajan menettelyn tai laiminlyönnin välillä syy-yhteys. (Koskinen 1999, 298)

Maarit Rannisto käy artikkelissaan läpi tekemäänsä tutkimusta tilintarkastajan toimimisesta veroasiantuntijana. Tutkimus oli kyselytutkimus, jonka otokseksi oli valittu puolet vuoden 1998 marraskuussa rekisterissä olleista KHT-tilintarkastajista sekä puolet verovirastojen verotarkastajista. Eräs tutkittava aihealue oli tilintarkastajan vastuu veroasiantuntijana. Tutkimusryhmissä kolmella neljästä ei ollut tiedossa tapauksia, joissa tilintarkastaja olisi joutunut vastuuseen puutteellisesta tai virheellisestä toiminnastaan veroasiantuntijana. Tulos vastasi kuvaa, jonka Rannisto oli saanut käymällä läpi TILA:n valvonta-asioita. Toisaalta yli 70 % verotarkastajista oli tiedossa tapauksia, joissa tilintarkastajan olisi heidän mukaansa kuulunut joutua vastuuseen yhteisön veroasioiden puutteellisesta tarkastamisesta tai laiminlyöntien puutteellisesta raportoinnista. Verotarkastajien mielestä siis tilintarkastajan vastuuta yhteisön veroasioiden oikeellisuudesta tulisi laajentaa. (Rannisto 1999, 411)

HTM-tilintarkastajat ry:n puheenjohtaja Ilkka Merimaa pohtii hyväksytyin tilintarkastajan käytön laajentamista järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan tuolloin vireillä olleen rahanpesudirektiivin suunnittelun yhteydessä. Hän peräänkuuluttaa selkeää ohjeistusta tilintarkastajille tilanteisiin, joissa epäillään rahanpesua. Merimaa perustelee kantaansa sillä, että ei ole kenenkään edun mukaista, että tilintarkastajia vastaan kohdistetut oikeudenkäynnit lisääntyisivät ilmiantovelvoitteen myötä. Hän toteaa:

”...vastuukysymykset ja niitten rajoittaminen johonkin tiettyyn rahamäärään tulevat tämän vuoksi entistä ajankohtaisemmiksi.”

Hän lisää myös, että eräissä EU-maissa on jo vastuun rajoituksia, mutta Suomessa rajoitukset antavat odottaa itseään. (Merimaa 1999, 461)

4.2 Huoli tilintarkastusalan tulevaisuudesta sääntelyn lisääntyessä, vuodet 2000 - 2002

Vuosituhannen vaihtuessa keskustelun painopiste on lisääntyvässä sääntelyssä ja artikkeleissa pohditaankin muun muassa tilintarkastajan vastuuta rahanpesun, väärinkäytösten ja virheiden raportoinnista. Ajanjakson lopussa tuodaan esiin myös tilintarkastajan henkilökohtaisen moraalisen harkinnan ja vastuun tärkeys.

4.2.1 2000

Entinen Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan puheenjohtaja Veli Korpi erittelee näkemyksiään tilintarkastuksesta Risto Viitasen tekemässä haastattelussa. Tilintarkastajan vastuuseen liittyen Korpi korostaa sitä, että tilintarkastajien tulee varmistua puhdasta tilintarkastuskertomusta antaessaan, että tilinpäätös varmasti sisältää oikeat ja riittävät tiedot. Toisaalta on varottava myös tilanteita, joissa puhtaan tilintarkastuskertomuksen saanut yhtiö menee muutaman kuukauden kuluttua tarkastuksesta konkurssiin. Tämä tuo turhaa kielteistä julkisuutta tilintarkastajille ja tilintarkastusyhteisöille. Korpi arvelee, TILA:n ja VALA:n välisistä suhteista puhuttaessa näyttää joskus syntyneen käsitys, että TILA:n käytäntö olisi kantelujen käsittelyssä huomattavasti tiukempi kuin VALA. Hän kommentoi käsitystä seuraavasti:

”Tämä on harhakuva. On otettava huomioon, että VALA on seuraava elin, johon TILA:n tuomiosta voi valittaa ja sinne voi valittaa ainoastaan se, jonka TILA on tuominnut sanktioihin. Käytännössä VALA voi vain lievittää tuomiota ja näin silloin tällöin tapahtuu.”

TILA:n ja VALA:n ratkaisut ovat 1990-luvulla muuttuneet entistä yhtenäisimmiksi sen jälkeen, kun VALA on lieventänyt muutamia TILA:n antamia ratkaisuja, joissa on annettu sanktio tilintarkastajan lisäksi myös tilintarkastusyhteisölle. (Viitanen 2000a, 29)

Keskuskauppakamarin toimitusjohtaja Kari Jalas linjaa keskuskauppakamarin kantaa tilintarkastajiakin koskevan rahanpesudirektiiviin. Direktiivin myötä tilintarkastajalle

tulisi velvollisuus raportoida epäillyistä rahanpesutapauksista tilintarkastuskohteessa. Keskuskaupakamari haluaa kuitenkin valtiovarainministeriössä Suomen kantaa valmistelevien kiinnittävän huomiota siihen, että ilmoitusvelvollisuuden syntymiskriteerit ja raportoinnin sisältö on normitettava tarkasti. Lisäksi on taattava riittävä oikeudellinen suoja sekä siviili-, että rikosoikeudellisen vastuun varalta, kun hän säädöksen velvoittamana ilmoittaa epäilyttävistä tapauksista. (Tilintarkastus-Revision 2000a, 63)

Risto Viitanen (2000, 6) muistelee 1990-luvun alun laman aikaa ja sitä, miten silloin erityisesti kyseltiin tilintarkastajan vastuuta kun yritysten kaatuessa menetettiin rahaa ja työpaikkoja. Näihin riskeihin liittyen Viitanen esittää kysymyksen, miten pitkälle tilintarkastajan tulisi katsoa tulevaisuuteen samalla kun tarkastaa menneisyyttä. Viitanen myös viittaa Tilintarkastus-lehden samassa numerossa julkaistuun KHT Sune Almqvistin artikkeliin, jossa Almqvist perehtyy uuteen väärinkäytöksiä ja virheitä käsittelevään tilintarkastussuositukseen numero 240. Aiemmin ei ole ollut selkeää kantaa siihen, miten tilintarkastajan tulee käsitellä tarkastustehtävissä mahdollisesti esille tulevia väärinkäytöksiä ja virheitä tai missä tilintarkastajan vastuu alkaa niiden havaitsemisessa. Uusi suositus tekee yksiselitteisesti selväksi, että tilintarkastaja ei ole vastuussa väärinkäytösten ja virheiden estämisestä. Almqvistin mukaan:

”Suosituksen sisältö asettaa uusia vaatimuksia tarkastajan työlle ja lisää tilintarkastajan työn merkitystä väärinkäytösten ja virheiden havaitsemisen kannalta.”

Tilintarkastajan on kyettävä näyttämään, että väärinkäytösten ja virheiden riskit on huomioitu ja että tarkastustyö kattaa nämäkin alueet. (Almqvist 2000, 7 - 11; Viitanen 2000b, 6)

Tilintarkastusalan tulevaisuutta ja uudistuksia käsittelevä Pauli Vahteran (2000, 37) artikkeli tuo esiin tilintarkastusalaan liittyviä haasteita. Eräänä haasteena hän mainitsee sen, että odotukset tilintarkastusta kohtaan ovat kohtuuttoman suuria ja niinpä on sanouduttava irti tulevaisuuden ennustamisesta, ettei tilintarkastaja joudu maksajaksi siinä vaiheessa, kun tulevaisuuden odotukset eivät täytykään. Vahtera pitää tilintarkastajan vastuuta kohtuuttomana ja perustelee kantaansa sillä, että tilintarkastus on ainoa ala, jossa tuomitaan virheen tai vahingon takia välillisiä vahinkoja jonkun maksettavaksi. Tilintarkastaja voi joutua maksajaksi toisten tahallaan tekemän vilpin seurauksena vain

sen takia, että hän ei ole havainnut häneltä salattua vilppiä. Vahteran mielipide on siis selkeästi tilintarkastajan vastuun rajoittamista tukeva. (Vahtera 2000, 37 - 41)

Leena Aejmelaesus (2000, 47) käsittelee artikkelissaan tilintarkastajan ammattia ja sen houkuttelevuutta nuorten ammattilaisten keskuudessa. Eräänä epäkohtana ammatissa hän pitää siihen liittyvää suurta vastuuta ja kovia riskejä, erityisesti työstä saatuun palkkioon nähden. Korvausvelvollisuus saattaa myös tulla esiin vasta vuosien kuluttua tilintarkastuksen suorittamisesta, eikä tilintarkastajan osuus vahingon syntymisessä ole usein ollenkaan selvä. Tilintarkastajan riskejä korvausvelvollisuuden realisoitumiseen lisää se, että monesti on lähes mahdotonta asettaa kyseenalaisiksi esimerkiksi tarkastuskohteen omistajajohtajalta saadut tositteet ja tiedot. Samoin järjestäytyneen rikollisuuden hyvin suunniteltuja huijauksia tilintarkastajan on usein mahdotonta havaita. Kaikella tällä on osansa tilintarkastusalan kenties hieman kielteiseen julkisuuskuvaan ja se tekee alan houkuttelemattomaksi nuorille. (Aejmelaesus 2000, 49)

KHT-yhdistyksen uuden puheenjohtajan Mauri Palven haastattelussa tuodaan esiin hänen mielipiteitään erinäisistä tilintarkastukseen liittyvistä asioista. Hän toteaa, että:

”Tilintarkastajalle on säädetty mielestäni varsin ankara vastuu. Vastuu on myös joissakin tapauksissa realisoitunut ja valitettavasti myös uusia oikeustapauksia on meneillään.”

Aikaisemmat sekä haastatteluhetkellä vireillä olleet oikeustapaukset korostavat hänen mielestään sitä, että tilintarkastajan tehtävien ja vastuiden on oltava riittävän selkeästi määriteltyjä. Eräs tilintarkastajan vastuuseen liittyvä seikka on tilintarkastajan tehtävien määrä ja niiden vaatima työaika. Ongelmana on nimittäin se, miten ammattikunnan resurssit voitaisiin nopealla aikataululla lisätä heikentämättä työn laatua. (Tilintarkastus-Revision 2000b, 54)

4.2.2 2001

Trobergin ja Viitasen (2001, 11) tekemässä kyselytutkimuksessa on kartoitettu yrityksen eri intressiryhmien näkemyksiä tilintarkastajan tehtävistä ja suoritusasosta. He jakavat tilintarkastuksen odotuskuilun kolmeen osaan, suorituskuiluun, säännöskuiluun ja kohtuullisuuskuiluun. Säännöskuilun osalta tutkimus tuo esiin tarpeen määritellä tilintarkastajan vastuu petosten havaitsemisesta ja raportoisesta. Mikäli raportointivelvol-

lisuus tulee, on kuitenkin tarpeen samalla määritellä tilintarkastajan saamasta lainsuojasta siinä tapauksessa, että häntä raportoinnin vuoksi syytetään vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta. Tutkimuksen tekijöiden oma mielipide on se, että tilintarkastajan tehtäviin ei kuulu petosten raportoiminen, koska tällöin olisi vaarana tilintarkastajan perustehtävän kärsiminen tarkastuskohteen johdon mahdollisesti pimittäessä tarkastuksen kannalta olennaisia tietoja. He toteavat kirjoituksessaan:

”...ettei ole kustannustehokasta pitää tilintarkastajaa vastuullisena kaikkien talousraportoinnin suhteen merkitysettömien laittomuuksien havaitsemisesta ja raportoisesta.” (Troberg & Viitanen 2001, 12)

Jaana Lehtisen artikkeli käsittelee hänen oman pro gradu -tutkielmansa tuloksia. KHT-tilintarkastajille suunnatussa kyselytutkimuksessa hän on kartoittanut mukautettujen tilintarkastuskertomusten laatimista ja yleisyyttä. Tilintarkastajan vastuuseen liittyvistä kysymyksistä käy ilmi, että esimerkiksi 60 % tilintarkastajista oli sitä mieltä, että toimintakertomuksen sisältämä tulevaisuuden arviointi aiheuttaa ongelmallisen tilanteen tilintarkastajalle häneen kohdistuvan vastuun vuoksi. Muita ilmi tulleita seikkoja ovat muun muassa se, että vastuukysymyksiä jälkikäteen selvitettäessä on aiheellista tarkastella, miten hyvin yhtiön eri tilintarkastajat pääsevät yhteisymmärrykseen laadittavan kertomuksen muodosta. Tämän suhteen tutkimuksen mukaan ei ongelmia näyttäisi olevan, sillä 93 % vastaajista ilmoitti päässeensä yhteisymmärrykseen kertomuksesta. Lähes kaikki tilintarkastajat kuitenkin kertoivat ajattelevansa vahingonkorvausvelvollisuuden realisoitumisriskiä joskus tai aina. Kyselyn aikaan eräs tilintarkastajia huolestuttava asia on heidän mahdollisesti tuleva syyllistämisenä IT-yritysten toimintakertomuksissa esitettyjen tulevaisuuden näkymiä koskevia lausuntojensa johdosta. (Lehtinen 2001, 30 - 33)

Pasi Horsmanheimo käsittelee artikkelissaan Janne Viitaseen tekemää tilintarkastajien ammattietiikan valvontaa koskevaa väitöskirjaa. Viitanen tutki ja esitti päätelmiä TILA:n antamien sanktioiden perusteella. Annetut sanktiot, eli muistutus, huomautus, varoitus ja hyväksymisen peruuttaminen kohdistuvat keskimäärin useimmiten konsultointipalveluja tarjoaviin sekä pieniä ja johtoaan vaihtaneita asiakasyrityksiä omaaviin tilintarkastajiin. Tutkimuksen havaintojen mukaan kuitenkin asunto-osakeyhtiöiden tilintarkastajat selviävät muita useammin ilman varoitusta tai huomautusta. (Horsmanheimo 2001a, 37 - 39)

HTM-tilintarkastajat ry:n puheenjohtaja Ilkka Merimaa kertoo kirjoituksessaan osallistuneensa Ruotsissa sikäläisen tilintarkastajayhdistyksen vuosikokoukseen, jossa keskusteltiin tilintarkastusalan kehitystä ja erityisesti riskejä. Ruotsissa tilanteet, joissa tilintarkastajat ovat joutuneet vahingonkorvausvastuuseen, ovat lisääntyneet. Amerikkalainen korvausyhteiskunta on leviämässä myös pohjoismaihin. Tilintarkastajia vaivaa käydyn keskustelun perusteella resurssien huutava pula suhteessa työhön liittyvään vastuuseen ja riskeihin:

”Emme saa tehdä virheitä. Tarkastukset on tehtävä luotettavasti ja nopeasti lyhyehkön aikataulun puitteissa. On oltava aina tavoitettavissa. On osallistuttava jatkokoulutukseen ja pidettävä omat tiedot ajan tasalla. On alistuttava tilintarkastuslautakunnan valvontaan. Aina on huutava pula ajasta.”

Tämä ilmenee muun muassa tilintarkastajien väsymyksenä ja stressioireina. Osa tilintarkastajista palaa loppuun ja on valmiita jopa hyllyttämään lisenssinsä. (Merimaa 2001)

Pasi Horsmanheimo käsittelee artikkelissaan tilintarkastajan lisenssiä ja tilintarkastajien valvontaa. Kurinpidollisten sanktioiden osalta hän tuo esiin pääosin lainsäädännön asettamia ehtoja ja rajoja kurinpidollisille toimille. TILA:n ja VALA:n kurinpidollisista seuraamuksista Horsmanheimo muistuttaa, että ne eivät ole luonteeltaan rangaistuksia vaan moitteita tilintarkastajan toimintaa kohtaan. Hänen mukaan kurinpidollisia sanktioita käytetään melko vähän. Vuosittain annetaan vain muutamia varoituksia ja huomautuksia ja hyväksymisen peruuttamisesityksiä tehdään VALA:lle vuosittain 1-3 kappaletta. (Horsmanheimo 2001b, 47 - 48)

4.2.3 2002

Aila Virtasen artikkelissa käsitellään tilintarkastajan ja sidosryhmien suhdetta sekä niihin liittyvänä tilintarkastajan ammattietiikkaa ja moraalista vastuuta. Tilintarkastajan kannalta keskeisin sidosryhmä ovat osakkeenomistajat, mutta Virtasen mukaan moraalinen vastuu ulottuu kuitenkin laajemmalle:

”Yhteiskuntaa kohtaan tilintarkastajien vastuun perustan muodostavat lainsäädännön vaatimukset. Näitä voidaan pitää lähtötasona, jonka vaaraan ammattietiikka rakentuu.”

Tilintarkastajaa koskeva lainsäädäntö asettaa minimivaatimukset, mutta sen lisäksi tilintarkastusalan sanktiojärjestelmä, yhdistysten julkaisemat eettiset ohjeet ja tilintarkasta-

jan henkilökohtainen moraalinen harkinta ja vastuu ovat merkityksellisiä. Virtanen painottaakin hyvää tilintarkastustapaa ja sen vaatimaa hyvää ammattiosaamista sekä omaa subjektiivista harkintaa moraalikysymysten edessä. Sen lisäksi vaaditaan henkilökohtaista vastuuta omasta työstä (Virtanen 2002, 51 - 53)

4.3 Tilintarkastajan vastuu lainsäädäntöuudistusten keskellä, vuodet 2003 - 2007

Vuosina 2003 - 2007 käyty keskustelu keskittyy tilintarkastusta koskevan keskeisen lainsäädännön uudistamiseen. Erityisesti tilintarkastajan laajuus ja rajat koetaan tärkeäksi, joten vastuun rajoittamista koskevia mielipiteitä ja ehdotuksia esitetäänkin kirjoituksissa ahkerasti.

4.3.1 2003

Risto Nuolimaa erittelee artikkelissaan tilintarkastuslain muutostarpeita Kauppa- ja teollisuusministeriön asettaman lakimuutostyöryhmän tulosten ja omien mielipiteidensä valossa. Eräs ongelma on lainsäädännön sekavuus. Esimerkiksi tilintarkastajan vahingonkorvausvastuusta säädetään yhtäältä tilintarkastuslaissa ja toisaalta myös osakeyhtiölaissa. Toinen vastuuseen liittyvä seikka koskee tilintarkastajien valvonnan järjestämistä. Tilintarkastajat ottavat heistä TILA:lle tehdyt kantelut hyvin vakavasti ja vastineiden laatimiseen menee rutkasti aikaa. Nuolimaan mielestä olisi kenties paikallaan luoda kevennetty menettely sellaisia kanteluita varten, jotka jo ensi näkemältä vaikuttavat perusteettomilta. Eräs kysymys on myös tilintarkastajan ja tilintarkastusyhteisön välinen vastuunjako. Nuolimaan mukaan:

”Yhteisöllä tulee joka tapauksessa säilyä valinta- ja valvontavirheeseen perustuva vastuu siten, että koulutuksen ja ohjeistuksen laiminlyönti voi johtaa kurinpitovastuuseen.” (Nuolimaa 2003, 7 - 11)

Aila Virtasen artikkelissa käsitellään hyvää tilintarkastustapaa ja tilintarkastajien hiljaisista tiedoista. Yleensä tilintarkastajan vastuulla tarkoitetaan juridista vastuuta, mutta Virtanen on ottanut artikkelissaan vastuulle toisen merkityksen. Vastuu on hänen mukaan moraalista ja työnteon periaatetta kuvaava käsite ja kuvaa parhaiten tilintarkastajan suhdetta omaan työhönsä. Ellei tätä vastuuta ole, voi käydä niin, että luottamus toimeksian-

tajaan kasvaa liian suureksi. Tällöin uskottavuus ulkopuolisten silmissä vaarantuu. Vastuu on siis hänen mukaan periaate, joka työn eri tilanteissa ohjaa tekemään oikeita valintoja. (Virtanen 2003, 29 - 31)

Tilintarkastajan esteellisyyttä käsittelevässä artikkelissaan Ossi A. Saarinen ottaa kantaa myös tilintarkastajien valvontaan. Hän muistuttaa, että tilintarkastusala on ehkä tiukin kaikista säännellyistä ammateista. Varsin pienestäkin laiminlyönnistä voi seurata käytännössä jopa elinkeino-oikeuden menetys. Sanktiot ovat suhteellisesti raskaimmat yksin tai pienissä tilintarkastusyhteisöissä toimivien tarkastajien kohdalla. Hän kokee sanktiojärjestelmän ongelmana tulevaisuuden kannalta:

”Tilintarkastajavalvonnan lisääminen ei ainakaan edistä tilintarkastajayrittäjien lukumäärän lisäämistä.” (Saarinen 2003, 5)

Osakeyhtiölakityöryhmän mietinnön tuloksia analysoiva Nils Blummén artikkeli tarkastelee OYL:n muutosehdotuksia sijoittajan ja tilintarkastajan silmin. Sekä vero- että poliisiviranomaiset ovat todenneet, ettei maallikkotilintarkastajien lausunnoille voi panna samaa painoarvoa kuin hyväksytyjen tilintarkastajien antamille, eikä maallikkotilintarkastajia pyritä saamaan toiminnastaan vastuuseen samalla tavalla kuin hyväksytyjä tarkastajia. Työryhmän mietintö sisältää myös ehdotuksen, jonka mukaan yhtiöille tulisi sallia mahdollisuus rajata yhtiöjärjestyksen säännöksillä yhtiön oikeutta vahingonkorvaukseen OYL:n ja TTL:n perusteella. Muun muassa kuitenkin tahallisuus törkeä huolimattomuus jäisivät rajoitusten ulkopuolelle. Mietinnössä ehdotetaan myös kanne-oikeuden vanhentumisajan pidentämistä kolmesta viiteen vuoteen. Blummén mielestä yksi tilintarkastusalan polttavimmista ongelmista on sen, etteivät kaikki vahingon aiheuttajat joudu yhtäläillä vastuuseen samasta vahingosta, vaan esimerkiksi tilintarkastajan vastuu saattaa muodostua hallituksen jäseniä suuremmaksikin. Blummé myös kritisoi vahingonkorvaussäännösten olettamusta siitä, että tilintarkastajalla on rajaton vastuu. (Blummé 2003, 15 - 16)

Lasse Niemen artikkeli käsittelee hänen väitöskirjaansa, jonka aiheena on ollut riskin hinnoittelu tilintarkastuksessa. Tilintarkastajan riski on jaettavissa useaan eri alueeseen, joista liikeriskillä tarkoitetaan sitä, että tilintarkastaja kärsii asiakassuhteensa vuoksi taloudellista vahinkoa esimerkiksi vahingonkorvausten muodossa. Tutkimuksen tuloksen perusteella tilintarkastajat ottavat riskin huomioon hinnoitellessaan toimeksiantoa. Toisaalta kova kilpailu asiakkaista saattaa joskus estää asiakaskohtaisen liikeriskin siir-

tämisen palkkioihin. Tutkimusten tulosten mukaan erityisesti listatut yritykset, tilintarkastajan arvion mukaan keskimääräistä riskisemmät yritykset sekä uudet asiakkaat maksavat riskipreemion palkkiossaan. (Niemi 2003, 17 - 24)

Tilintarkastus-lehden päätoimittaja Eero Sorsa käsittelee kirjoituksessaan tilintarkastuslain muutostyöryhmän esitystä. Eräs työryhmälle annettu tehtävä oli pohtia tilintarkastajan vastuun rajoittamista. Sorsa muistuttaa, että tilintarkastajan työhön liittyy jatkuva vastuu ja voimassaolevan lainsäädännön mukaan esimerkiksi kanneaika tilintarkastajaa kohtaan on rajoittamaton. Sorsan kirjoituksesta käy ilmi, että hänen mielestään tilintarkastajan vastuuta ja siihen liittyviä kanneaikoja olisi rajoitettava voimassaolevista. Eräänä osin rajoittamattoman vastuun aiheuttama ongelmana Sorsa mainitsee sen, että tilintarkastajan on vaikea hinnoitella riskiä. (Sorsa 2003a)

Ari Savela päätyy artikkelissaan osakeyhtiölain uudistamista valmistelevan työryhmän kanssa samalle kannalle sen suhteen, että tilintarkastajan vastuuta tulisi voida rajoittaa tietyin edellytyksin yhtiöjärjestysmääräyksellä. Savelan mukaan vahingonkorvausvastuulla voidaan nähdä kaksi päätehtävää: kompensoida vahingonkärsinyttä ja vaikuttaa käyttäytymisen ehkäisemällä vahinkoja ennalta. Hänen mielestään vastuukysymyksiä tulisi lähestyä juuri ennaltaehkäisevältä kannalta. Myös tässä artikkelissa tulee esiin se, että sääntelyn tiukentaminen johtaa kalliimpaan tilintarkastukseen. Savela pitää tilintarkastuksen ensisijaisena tarkoituksena suojata yhtiön omistajien etuja, mutta toisaalta myös ulkopuolisia tahoja, kuten velkojia, asiakkaita, työntekijöitä ja sopimuskumppaneita. Lisäksi Savela pohtii erilaisia, niin sopimusperusteisia kuin lainsäädännöllisiäkin keinoja tilintarkastajan vastuun rajoittamiseen. (Savela 2003a, 5 - 11)

Osakeyhtiölain uudistamista koskevan artikkelin toisessa osassa Ari Savela käsittelee OYL:n uudistusehdotuksia. Tilintarkastajan vastuun vanhentumisajan pidentämisestä viiteen vuoteen on esitetty huolta sen vuoksi, että tällöin tilintarkastajan vastuu vanhenisi hitaammin kuin johdon ja tilintarkastaja voisi jäädä yksin vastuuseen koko vahingosta. Savelan mukaan johdon vastuuta hitaammasta vanhenemisestä ei kuitenkaan automaattisesti seuraa vastuun realisoitumista pelkästään tilintarkastajan kohdalla. Uudistunut laki velan vanhentumisesta suojaisi käytännössä tilintarkastajaa, koska sen mukaan kukin velallinen vastaa vain omasta osuudestaan velkaa. Lisäksi lakiehdotuksessa poistettaisiin osakkaan oikeus saada korvausta välillisestä vahingosta, jonka vanhentumisaika

on vanhassa laissa ollut 10 vuotta. Tällä olisi toisaalta tilintarkastajan vastuuta lieventävä vaikutus. Yhteenvetona Savela toteaa, että jonkinlainen vastuun olemassaolo on sikäli tärkeää, että se luo kannustimen valvoa tilintarkastajien toimintaa. Liiallinen vastuu kuitenkin nostaisi tilintarkastuksen kustannuksia, joten Savelan mukaan:

”...liiallisen vastuun ja tilintarkastuksen kustannusten vuoksi on perusteltua omaksua mahdollisuus rajoittaa yhtiöjärjestysmääräyksen perusteella tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta.”

Savelan mukaan tämän mahdollisuuden on kuitenkin oltava riittävän suppeasti rajattu, ettei vähemmistöosakkaiden ja velkojien asema kohtuuttomasti vaarannu. (Savela 2003b)

Eero Sorsa toteaa tilintarkastuslain uudistamistyöryhmän esittäneen tilintarkastusrikoksen maksimirangaistuksen nostamista yhdestä vuodesta kolmeen vuoteen. Samoin kannoa tulisi heidän mielestään jatkaa kahdesta vuodesta kymmeneen, koska he pitävät sitä tarpeellisena talousrikostutkinnallisista syistä. Näistä seikoista molemmat tilintarkastajayhdistyksen olivat jättäneet eriävän mielipiteen. Sorsan mielestä rangaistussäännösten tiukentamisen sijaan olisi tärkeämpää panostaa tilintarkastukseen liittyvään valvontaan. (Sorsa 2003b, 5)

Tilintarkastuslakityöryhmän sihteerinä toiminut Timo Kaisanlahti selvittää artikkelissaan työryhmän julkistetun mietinnön pääkohtia. Monien muiden muutosten ohella työryhmä esittää tilintarkastajan rikosoikeudellinen vastuun tiukentamista. Rangaistus seuraisi tilintarkastuskertomusta koskevien säännösten rikkomisen lisäksi tilanteita, joissa tilintarkastaja muita TTL 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuja tehtäviä suorittaessaan antaisi lausunnossaan tai todistuksessaan tahallaan väärän tiedon. Lisäksi työryhmä esittää tilintarkastusrikoksen rangaistusmaksimin nostamista yhdestä vuodesta kolmeen vuoteen. (Kaisanlahti 2003, 13)

4.3.2 2004

Pasi Horsmanheimo käsittelee artikkelissaan EU:n komission tilintarkastusdirektiiviehdotusta, joka asettaisi tilintarkastajien valvonnalle entistä enemmän vaatimuksia. Direktiivistä Horsmanheimo toteaa:

”Tilintarkastusdirektiiviehdotus on merkittävä kehittämistoimi, jolla vauhditetaan jo kauan käynnissä olleita uudistushankkeita.”

Komission ehdotus sisältää myös varsin laaja-alaisen sanktiojärjestelmän. Siinä on mainittu kurinpidollisten sanktioiden lisäksi myös siviili- ja rikosoikeudelliset seuraamukset. Suomessa rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä ei kuitenkaan kuulu tilintarkastuslakiin kuuluvaan valvontaan, eikä siihen direktiivin toteutuessaan ole erityistä tarvetta. Sama tilanne toistuu siviilioikeudellisten seuraamusten kohdalla. Sanktioina voivat tulevaisuudessakin olla huomautus, varoitus ja hyväksymisen peruuttaminen. (Horsmanheimo 2004, 30 - 32)

Antti Heleniuksen artikkelissa paneudutaan tilintarkastuksen historiaan ja kehitykseen viimeisen 50 vuoden aikana. Tilintarkastajan vastuusta Helenius toteaa, että vastuukysymysten selvittely on nykyisinkin vaikeaa, kun tilintarkastajia on useita. Erityisenä ongelman hän kokee sellaisen tilanteen, jossa tilintarkastajia on useita ja he ovat eri toimistoista. Tällaisia tilanteita tulisikin hänen mukaan välttää, koska lain mukaan kaikkien tilintarkastajien vastuu on sama. Muutaman vuosikymmen sitten oli käytössä paljon maallikkotilintarkastajia isoissakin yhtiöissä. Vain yksi tarkastaja oli yleensä hyväksytty tilintarkastaja ja alan ammattilainen. Maallikkotarkastajat eivät yleensä osallistuneet varsinaiseen tarkastustyöhön, vaan keskittyivät lounastamiseen ja juhlapuheisiin. Vastuun osalta tällaiset tilanteet olisivat olleet mahdottomia, mutta Heleniuksen kohdalle ei niitä sattunut. (Helenius 2004, 47)

KHT-yhdistyksen puheenjohtaja Anna-Maija Simola vaatii tilintarkastajan vastuun rajoittamista EU:n lainsäädännön kehittämishankkeiden vauhdittamana. Hänen mielestään vastuu ei voi olla rajoittamaton, mikäli kansainväliset ISA-standardit muuttuvat sitovaksi lainsäädännöksi. Simola toteaa:

”Yksittäinen puute esimerkiksi laajassa dokumentaatiovaatimuksessa voitaisiin tulkita siten, että tilintarkastaja on toiminut väärin, vaikka olisikin antanut vakiomuotoisen tilintarkastuskertomuksen...”

Hänen mielestään vastuun rajoitus olisi mahdutettava jo uudistamistyön alla olevaan lakiin ja vastuun määrä pitäisi sijoittaa esimerkiksi perityn tilintarkastuspalkkion suuruuteen tai johonkin muuhun selkeästi mitattavaan yksikköön, jotta tilintarkastaja ei joutuisi korvaamaan yksin kaikkien vahinkoa aiheuttaneiden tahojen kustannuksia. Samassa Tilintarkastus-lehden uutisessa mainitaan myös, että asianajaja Antti Heikinheimo on

todennut, että osakeyhtiölain kokonaisuudistus ei tule vähentämään tilintarkastajan vastuuta, vaan tilintarkastajalla on edelleen rajoittamaton kokonaisvastuu riippumatta vahingon aiheuttajasta. Mahdollinen vastuunrajoitus koskisi vain vastuuta yhtiöön ja se edellyttäisi kaikkien osakkeenomistajien suostumusta. (Tilintarkastus-Revision 2004)

4.3.3 2005

Tilintarkastajan vastuuta käsittelevässä artikkelissaan Nils Blummé kertoo, että pääsääntöisesti tilintarkastajan vastuu on katettu vastuuvakuutuksen kautta, joten asiallisesti tilintarkastajan voidaan olettaa vastaavan virheistään vakuutusturvansa puitteissa. Vahingonkorvausoikeudenkäynnit ovat kuitenkin vaikeuttaneet vakuutusturvan saantia. EU:n 8. yhtiöoikeudellisen direktiivin käsittelyn ohessa tilintarkastajan vastuu on nousut keskustelun kohteeksi. Sopimusperusteinen vastuunrajoitus on Blummén mielestä järkevää, jos se tapahtuu vakuutussuojan puitteissa. Sopimusperusteinen vastuunrajoitus lakisääteisen tilintarkastustehtävän yhteydessä kuitenkin aiheuttaisi ongelmia muun muassa sen suhteen, että kantaja saattaisi vaatia aina maksimikorvausta, vaikka vähempikin riittäisi. Sopimusperusteisella vastuunrajoituksella ei myöskään ole mahdollista suojautua kolmansille aiheutetuista vahingoista. Lakiin otettavasta vastuunrajoituksesta Blummé huomauttaa, että vastuukatto muodostuisi väkisin melko korkeaksi, jolloin suuri osa tarkastajista jäisi käytännössä ilman suojaa. Voimassaolevan vastuun solidarisuuden tilalle Blummé ehdottaisi pääluvun mukaista vastuunjakoja, johon olisi vielä liitetty tarkastuskohteen oma vastuu:

”Tällöin tuomioistuin määrittäisi vahingon suuruuden ja jakaisi korvauksen vahingon aiheuttajien kesken. Jos joku ei kykenisi maksamaan osuuttaan, tämä ei lisäisi muiden vahingonkorvausvelvollisten korvausmäärää.”

Niinpä tilintarkastaja ei joutuisi vastaamaan suuremmasta osasta vahinkoa kuin hän itse on aiheuttanut. (Blummé 2005, 8 - 10)

Tilintarkastus-lehden päätoimittaja Eero Sorsa pohtii Töölön Matkatoimiston konkurssia ja siihen liittyviä tilintarkastajia kohtaan osoitettuja syytöksiä. Sorsa painottaa yrityksen johdon ja sisäisen tarkastuksen vastuuta kirjanpidosta ja esitettyjen tietojen oikeellisuudesta. Tilintarkastajat eivät käytännössä voi tällaisessa tapauksessa juurikaan puolustautua heitä sitovan vaitiolovelvollisuuden vuoksi, vaan he ovat jääneet julkisuu-

dessa yksin. Sorsa myös mainitsee, että Yhdysvalloissa korkein oikeus vapautti tilintarkastustoimisto Arthur Andersenin osallisuudesta suurta kohua aiheuttaneen Enronin tositteiden hävittämiseen. Arthur Andersenin tilintarkastustoimintaa tämä ei kuitenkaan enää pelastanut, koska maine oli jo menetetty. (Sorsa 2005a)

KHT-yhdistyksen puheenjohtaja Hannu T. Koskinen pohtii sekä Tilintarkastus-lehden puheenjohtajan palstalla että Eero Sorsan tekemässä haastattelussa tilintarkastuksen sääntelyä ja myös tilintarkastajan vastuuta. Hänen mukaan tiukentuva sääntely ja rajoittamaton korvausvastuu heikentävät alan toimintaedellytyksiä. Koskinen (2005) toteaa, että

”Talousskandaaleissa kyse on ollut pääsääntöisesti yritysjohdon väärinkäytöksistä sekä omavaltaisuuksista, joissa johdolla on ensisijainen vastuu tapahtumista.”

Tilintarkastuslakimuutostyöryhmän jäsenenä KHT-yhdistys on jättänyt eriävän mielipiteen tilintarkastajan rangaistussäännösten muuttamisesta. Koskisen mukaan tilintarkastajat haluavat luonnollisesti vastata toiminnastaan aiheutuneista mahdollisista vahingoista, mutta rajoittamaton vastuu voi koitua kohtuuttomaksi ja sitä voitaisiinkin rajoittaa esimerkiksi palkkion kerrannaisten ja vastuukaton määrän yhdistelmänä. Vastuu tulisi hänen mukaan myös rajata pääluvun mukaan. (Koskinen, H. T. 2005; Sorsa 2005b, 9 - 12)

Joakim Rehn pohtii artikkelissaan pk-yhtiöiden tilintarkastuksen nykytilaa ja tulevaisuutta. Ammattitilintarkastuksen etuja listatessaan hän huomauttaa, että riittävän tehokkaat sanktiot turvaavat ammattitilintarkastajien työn hyvän laadun, jolloin heidän työhönsä voidaan luottaa. EU:n 8. yhtiöoikeudellisen direktiiviehdotuksen hyvistä puolista Rehn mainitsee sen, että on ryhdytty keskustelemaan tilintarkastajan vastuun rajoittamisesta. Hän korostaa, että

”...vastuunrajoitus ei koske tilanteita, joissa tilintarkastaja on toiminut hyvän tilintarkastustavan vastaisesti tai jopa rikollisesti.”

Vastuu on pääosin katettu vastuuvakuutuksella, mikäli tilintarkastajan raportointi on todettu puutteelliseksi. Suuret vahingonkorvausoikeudenkäynnit ovat vaikeuttaneet vakuutusturvan hankkimista ja sen on jopa katsottu rajoittavan kilpailua alalla. Rehn lisää vielä, että uusien partnereiden rekrytointi tilintarkastusalalle voi vaikeutua, mikäli tilintarkastajan vastuu on rajoittamaton. (Rehn 2005, 20 - 22)

Pasi Horsmanheimon kaksiosaisessa artikkelissa käsitellään tilintarkastajan salassapitovelvollisuutta eri tilanteissa. Artikkelissa nousevat esiin muun muassa salassapitovelvollisuuden alkaminen ja päättyminen. Horsmanheimo myös muistuttaa, että muiden kuin hyväksytyjen tilintarkastajien salassapitovelvollisuus on suppeampi ja se rajoittuu kirjanpidon, tilinpäätöksen ja hallinnon tarkastustehtävään. Salassapitovelvollisuuden rikkomisesta voi aiheutua vahingonkorvausvastuu ja sen lisäksi rangaistus, jos rikkomus täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Salassapitovelvollisuuden rikkominen voi tulla arviotavaksi sekä elinkeinorikoksena että yleisenä tieto- ja viestintärikoksena. Esimerkiksi yrityssalaisuuden rikkomisesta tilintarkastaja voidaan tuomita sakkoihin tai enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen. Rangaistuksen lisäksi tilintarkastaja voi joutua vahingonkorvausvastuuseen, jolloin korvauksen saajana voisi olla lähinnä tilintarkastusasiakas, mutta myös esimerkiksi johto tai sivullinen. Rangaistuksen ja vahingonkorvaustuomion lisäksi tilintarkastajaa voidaan rangaista kurinpidollisin keinoin salassapitorikoksesta. Horsmanheimon mielestä salassapitosäännöksiä olisi syytä selventää erityisesti sen suhteen, mitkä tiedot ovat salassa pidettäviä. (Horsmanheimo 2005a, 18 - 25)

Artikkelin toisessa osassa Horsmanheimo käsittelee salassapitovelvollisuuden poikkeuksia, joista keskeisimmät tulisi hänen mielestä koota salassapitovelvollisuutta koskevan TTL:n pykälän yhteyteen. Tilintarkastajalla on velvollisuus antaa salassa pidettäviä tietoja esimerkiksi poliisin esitutkinnassa ja oikeudessa todistajana toimiessaan. Mikäli tilintarkastaja antaa salassa pidettäviä tietoja ilman lain mukaista oikeutusta, hän voi joutua siitä vastuuseen. Seurauksena voi olla esimerkiksi rangaistus ja vahingonkorvausvelvollisuus. Käytännössä tapaukset ovat kuitenkin harvinaisia. (Horsmanheimo 2005b, 17 - 18)

Oikeustieteiden tohtori Pekka Koponen käsittelee artikkelissaan talousrikoksia ja niihin liittyvänä tilintarkastusta ja rikosvastuuta. Hän muistuttaa, että talousrikosten yhteydessä tilintarkastajan velvollisuuksiensa vastainen menettely saattaa aiheuttaa myös tilintarkastajalle jopa rikosoikeudellisen vastuun syntymisen. Kriminaalipoliittisesti tilintarkastusinstituution suurin merkitys on talousrikosten torjunnassa. Toisaalta esimerkiksi ei-hyväksytyiltä tilintarkastajilta ei vaadita juuri minkäänlaista ammattitaitoa, joten hänen mielestään heille ei ole järkevää asettaa samanlaista rikostorjuntaan liittyvää vastuuta kuin hyväksytyille tarkastajille. Rikosoikeudellista vastuuta pohtiessaan Koponen

tulee johtopäätökseen, että tilintarkastajaa ei voida yleensä tuomita avunannosta kirjanpitorikokseen. Hän perustelee kantaansa seuraavasti:

”Vastuu avunannosta rikokseen edellyttää lisäksi, että avunantaja on edistänyt päätöksentekoa esim. neuvoillaan ennen tekoa tai viimeistään sitä suorittaessa.”

Lakisääteisestä tilintarkastuksestahan annetaan lausunto vasta kun kaikki kirjaukset on jo tehty. Tilintarkastaja voi siis joutua helpomminkin vastuuseen tilikauden aikaisesta konsultoinnistaan. (Koponen 2005, 19 - 22)

4.3.4 2006

HTM-tilintarkastajat ry:n koulutuspäivillä professori Jukka Mähönen luennoi tilintarkastajan vastuusta uuden osakeyhtiölakiesityksen perusteella. Hänen mukaan tilintarkastuksen tulee kuulua vain ammattilaisille. Samassa tilaisuudessa Nils Blummé totesi, että EU:n 8. yhtiöoikeudellisen direktiivin seuraamusjärjestelmään sisältyvän vahingonkorvausvastuun jatkoselvittely vuoden 2006 loppuun mennessä antaa mahdollisuuksia kohtuullistaa langetettavia korvauksia oikeudenmukaisemmin eri osapuolille, eikä tilintarkastaja olisi tulevaisuudessa viimeinen maksumies muiden osapuolten ollessa varattomia. (Tilintarkastus-Revision 2006a, 75)

KHT-yhdistyksen kevätpäiviä koskevassa uutisessa kerrotaan, että OTT Timo Kaisanlahti kuuluu EU:n komission asettamaan valvontatyöryhmään, jonka tehtävänä on kartoittaa tarvetta tilintarkastajan vastuun rajoittamiseksi. Työryhmä etsii muun muassa mahdollisuuksia solidaarisen vastuun sijasta jakaa vastuuta kunkin osapuolen tuottamusvastuun pohjalta. Kommentointipuheenvuorossaan KHT Rabbe Nevalainen toteaa, että tilintarkastajan aiheuttaman vahingon määrää arvioitaessa ei ole sovellettavissa mitään sellaista mittaria, jolla voitaisiin mitata tahallisuutta tai huolimattomuutta ja miten se voitaisiin arvioida vahingon määrää arvioitaessa. (Tilintarkastus-Revision 2006b)

Timo Kaisanlahden artikkelissa käydään läpi EU:n komission tilaaman tilintarkastajan vastuurajoitusta koskevan selvityksen tuloksia. Selvityksen tehneen London Economics -tutkimuslaitoksen mukaan suurin uhka tilintarkastusinstituutiolle on se, että jokin jäljellä olevista neljästä suuresta tilintarkastusyhteisöstä kaatuisi esimerkiksi vahingonkor-

vausten seurauksena. Tilintarkastajan vastuun rajoittaminen olisi väline tämän riskin pienentämiseksi. Muiden maiden esimerkistä Kaisanlahti toteaa:

”...Saksassa tilintarkastajan vastuuta koskeva rajoitus on ollut voimassa jo 1930-luvulta alkaen; niin ikään muista unionin jäsenvaltioista Belgia, Itävalta, Kreikka ja Slovenia ovat ottaneet tällaisen rajoituksen käyttöön.”

Esimerkiksi Saksassa vastuukatto on kuitenkin voimassa vain tilintarkastajan huolimattomuuden osalta. Jotta neljän ison toimiston säilymine taattaisiin, olisi vastuunrajoituksen koskettava myös tilintarkastajan tahallisia vahinkoja. Selvitysraportin mukaan suurin uhka tilintarkastusketjuille ovat yhdysvaltalaiset vahingonkorvauskanteet, joten tilintarkastajan vastuun rajoittamiskysymys on maailmanlaajuinen. (Kaisanlahti 2006)

4.3.5 2007

Rabbe Nevalainen käsittelee puheenjohtajan palstallaan tilintarkastuksen muutoksia. Hän viittaa Kauppa- ja teollisuusministeriön teettämään selvitykseen tilintarkastajan vastuun rajoittamistarpeista. Selvityksen tehneet Timo Kaisanlahti ja Pekka Timonen ovat päätyneen johtopäätökseen, ettei tilintarkastajan vastuuta ole Suomessa syytä rajoittaa. Heidän mielestään Suomessa sovellettu oikeusdoktriini on toimiva, eikä tarvetta muutokseen ole. Nevalainen on kuitenkin asiasta toista mieltä. Hänen mukaansa toimiva tilintarkastusinstituutio edellyttää, että riskin ja palkkion suhde tulee olla oikea. Rajaton riski rajoittaa kilpailua varsinkin suurten pörssiyhtiöiden osalta. Hän perustelee kantansa myös sillä, että monissa muissa EU-maissa on rajoitettu vastuuta. Hän myös kysyenalaistaa voimassaolevan lainsäädännön oletuksen solidaarisesta vastuusta ja kysyy, voiko valvontavastuu olla kovempi kuin hallituksen suoritusvastuu. Lopuksi Nevalainen pohtii, miten pörssiyhtiön kohdalla mahdollinen vahingonkorvaus määritettäisiin; onko aiheutunut vahinko mitattavissa esimerkiksi pörssikurssien muodossa? (Nevalainen 2007)

Nils Blummé pohtii tilintarkastajan vahingonkorvausvastuuta kolmansille ja esittää mielipiteitään KTM:n selvityksen ehdotuksiin. Blummé toteaa:

”Tilintarkastusdirektiivin 31. artikla asettaa Euroopan komissiolle velvoitteen selvittää tilintarkastajien vastuukysymyksiä tarkemmin. Selvitys saattaa johtaa siihen, että komissio antaa aiheesta suosituksen jäsenvaltioille.”

Voimassaolevan lainsäädännön mukaan Suomessa tilintarkastajan vastuu kolmansille on suurempi kuin muualla. Blummé muistuttaa, että tilintarkastus ei ole vakuutus siltä varalta, että yhtiön tilinpäätös on virheetön. Tilintarkastus antaa vain kohtuullisen varmuuden siitä, että tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Lakisääteinen tilintarkastus palvelee hänen mielestään myös yleistä etua, joten se liittyy vastuuseen kolmansiin. Blummé vertaa lakisääteistä tilintarkastusta viranomaistoimintaan, koska joku tilintarkastaja joutuu joka tapauksessa tekemään tilintarkastuksen huolimatta siitä, että joku muu olisi siitä jo kieltäytynyt. Viranomaisenaan korvausvastuu ei yllä puutteita havaittaessa kolmansiin osapuoliin, mikäli on kyse yleiseen etuun liittyvästä seikasta. Niinpä lakisääteisen tilintarkastuksen kohdalla vahingonkorvausvastuuta rajoitettaessa tulisi huomioida tilanne. (Blummé 2007, 27 - 30)

Mikael Paul luo katsauksen tilintarkastajan vastuun rajoittamiseen Isossa-Britanniassa, jossa on uudistettu osakeyhtiölakia. Uuden lain mukaan tilintarkastajat voivat sopia vastuun rajoittamisesta asiakkaansa kanssa, mikäli osakkeenomistajat hyväksyvät sen. Heitä voidaan kuitenkin sakottaa, mikäli he ovat tietoisesti ja huolimattomasti antaneet väärän tai harhaanjohtavan tilintarkastuskertomuksen. Vastuun rajoittamisen tapoja ei ole laissa määritelty. Paul toteaa, että käytännössä vastuun rajoittaminen voisi tapahtua asettamalla katto vastuulle, sopimalla suhteellisesta vastuusta, kertoimella tilintarkastuspalkkiosta tai erilaisina yhdistelminä näistä tavoista. (Paul 2007)

KHT-yhdistyksen vuosikokouksessa puhunut Rabbe Nevalainen painottaa tilintarkastajan vahingonkorvausvastuun laajuuden määrittämisen tärkeyttä ja selkeyden aikaansaamista siihen, miten tilintarkastajan ja hallituksen keskinäiset vastuusuhteet määräytyvät. (Tilintarkastus-Revision 2007)

Rabbe Nevalaisen näkemyksiä kartoittavassa haastattelussa hänen mielipidettään uuden tilintarkastuslain onnistumisesta hän vastaa:

”Uuden tilintarkastuslain perusrakenne on mielestäni melko onnistunut. Valitettavasti tilintarkastajan vastuukysymykset rajauksineen jäivät ilman tarkempaa sääntelyä.”

Hänen mielestään korvausvastuuta voitaisiin kohtuullistaa joko asettamalla tilintarkastajan vahingon korvausvastuulle katto tai vaihtoehtoisesti suhteuttamalla korvausvastuu aiheutettuun vahinkoon hallituksen jäsenten ja tilintarkastajan välillä. Nevalainen toteaa

myös, että tilintarkastajan vastuunrajoittaminen tekisi tilintarkastusalasta houkuttelevamman. (Sorsa 2007, 8 - 9)

Veijo Riistama käsittelee artikkelissaan tilintarkastajan vastuuta lähinnä voimassaolevan lainsäädännön mukaan. Lisäksi hän viittaa kauppaja- ja teollisuusministeriön selvitykseen tilintarkastajan vastuun rajoittamisesta. Riistaman mukaan tuomioistuimiin vietyjen tapausten ja kurinpitotoimenpiteiden vähäisyys osoittaa hyväksytyjen tilintarkastajien hyvää ammattitaitoa ja koulutusta. (Riistama 2007) Tilintarkastuksen tulevaisuutta pohdittavassa artikkelissaan Riistama toteaa, että vaikka voimaan tullessa laissa ei puututtu tilintarkastajan vastuun rajoitukseen, voidaan kuitenkin odottaa, että tulevaisuudessa tilintarkastajan lähtökohtaisesti rajatonta vastuuta tullaan Suomessakin rajoittamaan. (Riistama 2007, 15)

4.4 Yhteenveto ja analyysi

Tarkastelujakson aikana keskustelu tilintarkastajan vastuusta on ollut kohtuullisen aktiivista. Käsitellyt aihealueet on koottu taulukkoon 2, jossa harmaalla palkilla kuvataan niitä vuosia, jolloin kyseinen aihe on ollut kirjoituksissa esillä. Koko tarkastelujaksolla tilintarkastajan vastuuta käsittelevissä kirjoituksissa yleisin aihepiiri on ollut tilintarkastajan vastuun laajuus sekä vastuun rajoittaminen. Myös tilintarkastajan ja tilintarkastusyhteisön välinen vastuunjako on noussut monesti esille. Tilintarkastajan vastuu talousrikollisuuden torjunnassa ja paljastamisessa on myös tullut muutaman kerran esiin. Aika ajoin on myös esitetty huolestuneita pohdintoja siitä, miten tilintarkastajan varsin laaja ja rajoittamaton vastuu vaikuttaa alan houkuttelevuuteen esimerkiksi valmistuvien opiskelijoiden keskuudessa.

Tilintarkastajan vastuun laajuutta käsiteltäessä on esitetty mielipiteitä sekä vastuun laajentamisen, että rajoittamisen puolesta. Esimerkiksi Pasi Horsmanheimon (1998, 316 - 318) mukaan tilintarkastajan vahingonkorvausvelvollisuutta tulisi laajentaa koskemaan kaikkia lakisääteisiä tilintarkastajan tehtäviä, mukaan lukien konkurssipesien erityistarkastukset ja muut sopimukseen perustuvat tehtävät. Verotarkastajien mielestä tilintarkastajan vastuuta yhteisön veroasioiden oikeellisuudesta tulisi laajentaa (Rannisto 1999, 411). Erityisesti 2000-luvun puolella tilintarkastajan vastuun rajoittamisen tarpeellisuus

desta on käyty vilkasta keskustelua. Esimerkiksi Pauli Vahtera (2000, 37 - 41) pitää tilintarkastajan vastuuta kohtuuttomana perustellen kantaansa sillä, että tilintarkastus on ainoa ala, jossa tuomitaan virheen tai vahingon takia välillisiä vahinkoja jonkun maksettavaksi.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Vastuun laajuus ja rajat / rajoittaminen	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Vastuun jakaminen	■					■		■	■	
Vastuu rahanpesun ja väärinkäytösten raportoinnista		■	■	■						
Tilintarkastusalan tulevaisuuden uhkakuvat / alan kiinnostavuus			■	■				■		
Vastuun suhde tilintarkastuspalkkioihin / kilpailukyky			■			■				■
Kanneoikeuden vanhentuminen	■					■				
TILA:n / VALA:n sanktiot			■	■						
Moraalinen vastuu ja etiikka					■	■				
Vastuu liittyen neuvontatehtäviin		■	■							
Vastuun ja työmäärän lisääntyminen	■									

Taulukko 2. Aihepiirien esiintyminen tarkastelujaksolla.

Vastuunjaon suhteen suurimman ongelman voidaan tutkimuksen perusteella todeta koskevan tilintarkastajan vastuun solidaarisuutta sekä tilintarkastajan ja hänen työnantajanaan toimivan tilintarkastusyhteisön välistä vastuunjakoa. Ratkaisuksi on esitetty esimerkiksi vastuun jakoa pääluvun mukaan. (kts. esim. Blummé, Nils 2005, 8 - 10) On myös muistutettu, että voimassaolevan lainsäädännön nojalla tilintarkastajan vastuu ei

vanhene niin nopeasti kuin hallituksen. Tällöin saattaa olla seurauksena se, että tilintarkastaja joutuu vastuuseen vielä vuosienkin kuluttua ja yhtiön hallitus säästyy rangais-
tuksilta.

Tarkastellun ajanjakso alussa kirjoittelu on keskittynyt siihen, miten tilintarkastajan vastuun rajat määräytyvät. Vastuunjakoa ja sanktioiden kohdistamista päävastuullisen tilintarkastajan ja tilintarkastusyhteisön välillä on pidetty epäselvänä (Viitanen 1998, 460). Samoin on tuotu esiin se, että tilintarkastajan vastuu voi ulottua vain tilintarkastuksen hyväksyttävään suoritukseen, eikä tilintarkastajaa voida syyttää oikean tilinpäätöksen vääränlaisesta tulkinnasta (Viitanen 1999, 190). Vuosituhannen vaihtuessa keskustelua on sävyttänyt tilintarkastusalan tiukentuva ja lisääntyvä sääntelyyn erityisesti Euroopan unionin suunnalta. Tilintarkastusala on pidetty ainoana alana, jossa tuomi-
taan virheen tai vahingon takia välillisiä vahinkoja jonkun maksettavaksi (Vahtera 2000, 37 - 41). Laaja-alaisen ja rajoittamattoman vastuun on koettu olevan uhka koko alan tulevaisuudelle ja huonontavan houkuttelevuutta. (esim. Aejmelaeus 2000, 49) Vuoden 2003 tienoilla keskustelu lakiuudistuksista on vilkastunut ja sen myötä tilintarkastajan vastuun rajoittaminen erilaisine vaihtoehtoineen tulee kirjoituksissa usein esille.

5 YHTEENVETO

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin tilintarkastajan vastuuta ensin aihetta käsittelevän kirjallisuuden ja lainsäädännön perusteella ja sen jälkeen empiirisessä osassa tutkittiin suomalaista ammattilehtikirjoittelua tavoitteena syventää tilintarkastajan vastuun käsitettä. Empiirisessä osassa etsittiin vastauksia siihen, mistä tilintarkastajan vastuuseen liittyviä asioita on kirjoitettu ja miten kirjoittelu on muuttunut tarkasteltavalla ajanjaksolla.

Teoriaosuuden pohjalta todettiin, että tilintarkastajan vastuu on erittäin laaja ja monitahoinen. Tilintarkastaja joutuu kaikessa työssään huomioimaan useita eri lakeja ja ohjeita. Tilintarkastajan vastuuta käsiteltiin teoriaosuudessa vahingonkorvausvastuun, rikosoikeudellisen vastuun ja kurinpidollisen vastuun näkökulmasta. Osakeyhtiön tilintarkastajan kannalta keskeisimmät lait tilintarkastuslain ohella ovat osakeyhtiölaki ja arvopaperimarkkinalaki. Rangaistusten antamisessa myös rikoslain säännökset ovat tärkeässä asemassa. Tilintarkastajan vastuun kannalta eräs tärkeimpiä arviointeja on tilintarkastajan tekemän työn huolellisuuden arviointi, jonka mittapuuna on hyvä tilintarkastustapa.

Yleisesti tilintarkastajan vastuuta käsittelevän ammattilehtikirjoittelun voidaan todeta olleen kohtuullisen vilkasta koko 10 vuoden ajanjakson ajan. Tutkitun aineiston perusteella tilintarkastajan vastuu on erittäin laaja käsite ja se liittyy käytännössä kaikkeen tilintarkastajan toimintaan. Niinpä tilintarkastajan vastuun sisällön yksiselitteinen ja täydellinen ymmärtäminen ja kuvaaminen eivät liene mahdollistakaan. Ammattilehtikirjoittelussa on osin keskitytty voimassaolevan lainsäädännön säädösten toistamiseen, mutta sen lisäksi on otettu runsaasti kantaa kulloinkin vireillä olleisiin lakimuutoksiin, jolloin on tullut esiin myös kirjoittajien omia näkemyksiä ja mielipiteitä.

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Aejmelaeus, L. 2000. Tulevaisuus edessä - tilintarkastajana? *Tilintarkastus-Revision*, 5, 47 - 50.
- Aho, T., & Vänskä, H. 1996. *Tilintarkastuslaki ja hyvä tilintarkastustapa* (2. uud. p.). Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Almqvist, S. 2000. Väärinkäytökset ja virheet -suositus. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 7 - 11.
- Blummé, N. 2003. Taloudellinen raportointi, corporate governance ja tilintarkastaja. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 13 - 16.
- Blummé, N. 2005. Tilintarkastajan vastuu. *Tilintarkastus-Revision*, 2, 8 - 10.
- Blummé, N. 2007. Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu kolmansille sekä kansainväliset tilintarkastusstandardit. *Tilintarkastus-Revision*, 1, 27 - 31.
- Duska, R. F., & Duska, B. S. 2003. *Accounting Ethics*. Malden, MA: Blackwell.
- Frände, D., Matikkala, J., Tapani, J., Tolvanen, M., Viljanen, P., & Wahlberg, M. 2006. *Keskeiset rikokset*. Helsinki: Edita.
- Heikkinen, A. 1980. *Historiantutkimuksen päämäärät ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heinonen, O. 2004. *Rikosoikeus*. Helsinki: WSOYpro.
- Helenius, A. 2004. Miten tilintarkastus on muuttunut 50 vuoden aikana - ja erityisesti millaista se oli 50 vuotta sitten. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 45 - 52.
- Hemmo, M. 1998. *Sopimus ja delikti – tutkimus vahingonkorvausoikeuden vastuumuodoista*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Hemmo, M. 2005. *Vahingonkorvausoikeus*. Helsinki: WSOY.
- Horsmanheimo, P. 1998. Tilintarkastuslain muutostarpeita. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 313 - 319.
- Horsmanheimo, P. 2001a. Miten tilintarkastajien ammattietiikan valvonta toimii Suomessa? *Tilintarkastus-Revision*, 1, 37 - 40.
- Horsmanheimo, P. 2001b. Tilintarkastajan lisenssi ja sen valvonta – perustietoa KHT-tai HTM-tilintarkastajaksi aikovalle. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 43 - 49.
- Horsmanheimo, P. 2004. Vaatiiko kansainvälinen kehitys lisäämään tilintarkastajan valvontaa? *Tilintarkastus-Revision*, 4, 30 - 43.

- Horsmanheimo, P. 2005a. Julkisuusmylly ja tilintarkastajan salassapitovelvollisuus, osa 1. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 16 - 25.
- Horsmanheimo, P. 2005b. Julkisuusmylly ja tilintarkastajan salassapitovelvollisuus, osa 2. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 8 - 18.
- Horsmanheimo, P., Kaisanlahti, T., & Steiner, M. 2007. *Tilintarkastuslaki - kommentaari*. Helsinki: WSOYpro.
- Huhtamäki, A. 1998. *Rahoitusmarkkinaoikeutta*. Rovaniemi: Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta.
- Huovinen, S. 2004. *Pörssiyrityksen tiedonantovelvollisuus, sijoittajan odotukset ja media – tutkimus tiedonantovelvollisuuden oikeudellisista ulottuvuuksista*. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Kaisanlahti, T. 2003. Tilintarkastuslakityöryhmän mietintö julkistettu - keskeisimmät ehdotukset. *Tilintarkastus-Revision*, 7, 8 - 18.
- Kaisanlahti, T. 2006. EU-komissio ja auditor liability -selvitys – tuleeko vastuulle katto? *Tilintarkastus-Revision*, 6, 13 - 15.
- Kaisanlahti, T., & Timonen, P. 2006. *Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu – kehitystarpeet de lege ferenda*. Helsinki: Kauppa- ja teollisuusministeriö, elinkeino-osasto.
- Kalela, J. 2000. *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- KHT-yhdistys 2007. *Tilintarkastusalan standardit ja suositukset 2007*. Helsinki: KHT-Media Oy.
- Koponen, P. 2005. Talousrikokset, tilintarkastus ja rikosvastuu. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 19 - 25.
- Koskinen, H. E. 1999. Tilinpäätöksen lainmukaisuus ja tilintarkastuskertomus. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 295 - 298.
- Koskinen, H. E. 2005. KHT-yhdistys tilintarkastuksen ja elinkeinoelämän eturivissä. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 5 - 5.
- Koskinen, I., Alasuutari, P., & Peltonen, T. 2005. *Laadulliset menetelmät kauppatieteissä*. Tampere: Vastapaino.
- Kosonen, L. 2005. Vaarinpidosta virtuaaliaikaan: Sata vuotta suomalaista tilintarkastusta. *Tilintarkastus*, 3, 8 - 10.
- Laine, E. K. 1999. Tilintarkastajan ja hallituksen asema ja vastuu osakeyhtiön erityistilanteissa. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 237 - 243.
- Laitinen, T., & Järvinen, T. 2007. Akateemisesta tilintarkastustutkimuksesta suomessa ja vähän muuallakin - yhdeksän vuotta pirisen jälkeen. *Tilintarkastus*, 3, 33 - 40.

- Lehtinen, J. 2001. Tilintarkastuskertomuksen mukauttaminen: Miten ja kuinka usein. *Tilintarkastus-Revision*, 1, 29 - 35.
- Mähönen, J. 2007. Tilintarkastajan vastuun rajoittamisesta. *Tilisanomat*, 3, 34 - 37.
- Merimaa, I. 1999. Tilintarkastajako torjumaan rahanpesua? *Tilintarkastus-Revision*, 7, 461 - 461.
- Merimaa, I. 2001. Riskit entistä paremmin hallintaan. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 5 - 5.
- Neilimo, K., & Näsi, J. 1980. *Nomoteettinen tutkimusote ja suomalainen yrityksen taloustiede tutkimus positivismiin soveltamisesta*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Nevalainen, R. 2007. Tilintarkastus muutosten keskellä. *Tilintarkastus-Revision*, 1, 4 - 5.
- Niemi, L. 2003. Riski ja sen hinnoittelu tilintarkastuksessa. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 17 - 24.
- Nuolimaa, R. 1998. Suomi kansainvälistyy - entä tilintarkastus? *Kauppakamari*, 5, 26 - 27.
- Nuolimaa, R. 2003. Onko tilintarkastuslaissa muutostarpeita ja -paineita? *Tilintarkastus-Revision*, 1, 7 - 11.
- Paul, M. 2007. Tilintarkastajan ammattinimikkeestä ja vastuun rajoittamisesta. *Tilintarkastus-Revision*, 1, 82 - 83.
- Peltola, R. 1998. Tilintarkastajan riippumattomuus ja esteellisyys. *Tilintarkastus-Revision*, 3, 191 - 193.
- Peltonen, J. 2004. *Näkökulmia asianajajaoikeuteen*. Helsinki: Edita Suomen asianajajaliitto.
- Porter, B., Simon, J., & Hatherly, D. 2003. *Principles of external auditing* (2nd ed.). Chichester: John Wiley.
- Rannisto, M. 1999. Tilintarkastaja veroasiantuntijana - tilintarkastajien ja verotarkastajien näkökulmasta tarkasteltuna. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 407 - 412.
- Rehn, J. 2005. PK-yhtiöiden tilintarkastus. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 18 - 22.
- Renvall, P. 1983. *Nykyajan historiantutkimus* (2. p.). Hki: WSOY.
- Riistama, V. 1999. *Tilintarkastuksen teoria ja käytäntö* (2. p.). Helsinki: WSOY.
- Riistama, V. 2007. Tiesitkö tämän tilintarkastuksesta? osa X: Tilintarkastuksen tulevaisuudesta. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 8 - 15.
- Rudanko, M. 1998. *Arvopaperimarkkinat ja siviilioikeus*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Saarikivi, M. 1999. *Tilintarkastajan riippumattomuus*. Helsinki: Helsingin kauppa- ja kauppakorkeakoulu.

- Saarikivi, M. 2000. *Osakeyhtiön tilintarkastajan riippumattomuus*. Helsinki: Werner Söderström lakitieto.
- Saariinen, O. A. 2003. Lisää läpinäkyvyyttä tilintarkastukseen. *Tilintarkastus-Revision*, 3, 5 - 5.
- Savela, A. 2003a. Tilintarkastajan vastuun rajoittaminen nyt ja OYL-uudistuksessa, osa 1. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 7 - 14.
- Savela, A. 2003b. Tilintarkastajan vastuun rajoittaminen nyt ja OYL-uudistuksessa, osa 2. *Tilintarkastus-Revision*, 7, 14 - 18.
- Savela, A. 2006. *Vahingonkorvaus osakeyhtiössä* (2., uud. p.). Helsinki: Talentum.
- Sorsa, E. 2003a. Tilintarkastuslain muutosesitys lausuntokierrokselle. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 5 - 5.
- Sorsa, E. 2003b. Vapautus tilintarkastusvelvoitteesta arveluttaa. *Tilintarkastus-Revision*, 7, 5 - 5.
- Sorsa, E. 2005a. Sisäisen valvonnan tärkeys. *Tilintarkastus-Revision*, 3, 7 - 7.
- Sorsa, E. 2005b. Puheenjohtaja Hannu T. Koskinen: Tiukentuvassa sääntelyssä turvattava tilintarkastajan toimintaedellytykset. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 8 - 12.
- Sorsa, E. 2007. KHT-yhdistyksen puheenjohtaja Rabbe Nevalaisen näkemyksiä tilintarkastusalasta. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 8 - 10.
- Tilintarkastus-Revision 1998: Keskuskauppakamarin toimitusjohtaja Kari Jalas HTM-päivänä: Laadunvarmistus on tilintarkastusalalla välttämätön uudistus. *Tilintarkastus-Revision*, 1998, 2, 169 - 169.
- Tilintarkastus-Revision 2000a: Keskuskauppakamarin toimitusjohtaja Kari Jalas: Tilintarkastuksen korkea laatu on tilintarkastajien ja koko elinkeinoelämän etu. *Tilintarkastus-Revision*, 2000, 1, 62 - 66.
- Tilintarkastus-Revision 2000b: KHT-yhdistyksen puheenjohtaja Mauri Palvi: Tilintarkastuksen kulmakiviä ovat ammattitaito, riippumattomuus ja vaitiolovelvollisuus. *Tilintarkastus-Revision*, 2000, 7, 50 - 54.
- Tilintarkastus-Revision 2004: KHT-yhdistys kiirehtii tilintarkastajan vastuun rajoittamista. *Tilintarkastus-Revision*, 2004, 6, 85 - 85.
- Tilintarkastus-Revision 2006a: HTM-päivänä esillä uusien säädösten vaikutus tilintarkastusalalle. *Tilintarkastus-Revision*, 2006, 1, 74 - 75.
- Tilintarkastus-Revision 2006b: Tilintarkastusalan kehitysnäkymät puhuttivat KHT-yhdistyksen kevätpäivillä. *Tilintarkastus-Revision*, 2006, 3, 73 - 73.
- Tilintarkastus-Revision 2007: Rabbe Nevalainen valittiin KHT-yhdistyksen uudeksi puheenjohtajaksi. *Tilintarkastus-Revision*, 2007, 1, 84 - 85.

- Troberg, P., & Viitanen, J. 2001. Tilintarkastuksen odotuskuilu. *Tilintarkastus-Revision*, 1, 11 - 12.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. 2002. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Vahtera, P. 2000. Tilintarkastuksella edessään uudistusten vuodet. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 37 - 44.
- Viitanen, J. 2000. *Auditors' professional ethics and factors associated with disciplinary cases against auditors*. Helsingfors: Svenska handelshögskolan.
- Viitanen, R. 1992. 35 vuotta tilintarkastuksen ja laskentatoimen ammattilehteä. *Tilintarkastus*, 2, 188 - 189.
- Viitanen, R. 1998. KHT-yhdistyksen puheenjohtaja Kim Karhu: Tilintarkastuksen taso on hyvä, mutta julkisuuskuva voisi olla parempi. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 456 - 460.
- Viitanen, R. 1999. KHT-yhdistyksen puheenjohtaja Pekka Luoma: Tilintarkastusala muuttuu. *Tilintarkastus-Revision*, 3, 188 - 193.
- Viitanen, R. 2000a. Ekonomi Veli Korpi: KHT- ja HTM-tutkintoon pääsyä helpotettava. *Tilintarkastus-Revision*, 1, 24 - 29.
- Viitanen, R. 2000b. Odotuksista paineita. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 6 - 6.
- Viitanen, R. 2006. Tilintarkastus-revision -lehti 50-vuotias. *Tilintarkastus*, 4, 8 - 13.
- Virtanen, A. 2002. *Laskentatoimi ja moraalit : Laskenta-ammattilaisten käsityksiä hyvästä kirjanpitoavasta, hyväksyttävästä verosuunnittelusta ja hyvästä tilintarkastustavasta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Virtanen, A. 2002. Tilintarkastajan moraalinen vastuu. *Tilintarkastus-Revision*, 2, 51 - 53.
- Virtanen, A. 2003. Luottamus, uskottavuus ja vastuu. *Tilintarkastus-Revision*, 2, 29 - 32.
- Vuorinen, E. 1998. Tilintarkastuksen ja tilintarkastajan tulevaisuudesta. *Tilintarkastus-Revision*, 7, 504 - 505.

Muut lähteet

Arvopaperimarkkinalaki 495/1989 (AML).

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/43/EY.

Hallituksen esitys Eduskunnalle tilintarkastuslaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi HE 194 / 2006.

Hallituksen esitys Eduskunnalle arvopaperimarkkinalaiksi HE 157/1988.

Hallituksen esitys Eduskunnalle tilintarkastuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi HE295/1993.

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan ratkaisu (TILA) 9/2001.

Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunnan ratkaisu (TILA) 6/2005.

Komission asetus EY 809/2004.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätös KKO 1985 II 51.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätös KKO 1991:13.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätös KKO 1992:165.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätös KKO 1992:166

Korkeimman oikeuden ennakkopäätös KKO 1997:103.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätös KKO 1998:115.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätös KKO 1998:160.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätös KKO 1999:118.

Laki asianajajista 496/1958 (AAL).

Oikeudenkäymiskaari 4/1734.

Osakeyhtiölaki 624/2006 (OYL)

Osuuskuntalaki 1488/2001 (OKL)

Rikoslaki 39/1889 (RL)

Tilintarkastuslaki 936/1994

Tilintarkastuslaki 459/2007 (TTL).

Vahingonkorvauslaki 412/1974 (VahL).

LIITE 1: Analysoidut artikkelit

1998

- Horsmanheimo, P. 1998. Tilintarkastuslain muutostarpeita. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 313 - 319.
- Nuolimaa, R. 1998. Suomi kansainvälistyy - entä tilintarkastus? *Kauppakamari*, 5, 26 - 27.
- Peltola, R. 1998. Tilintarkastajan riippumattomuus ja esteellisyys. *Tilintarkastus-Revision*, 3, 191 - 193.
- Tilintarkastus-Revision 1998: Keskuskauppakamarin toimitusjohtaja Kari Jalas HTM-päivänä: Laadunvarmistus on tilintarkastusalalla välttämätön uudistus. *Tilintarkastus-Revision*, 1998, 2, 169 - 169.
- Viitanen, R. 1998. KHT-yhdistyksen puheenjohtaja Kim Karhu: Tilintarkastuksen taso on hyvä, mutta julkisuuskuva voisi olla parempi. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 456 - 460.
- Vuorinen, E. 1998. Tilintarkastuksen ja tilintarkastajan tulevaisuudesta. *Tilintarkastus-Revision*, 7, 504 - 505.

1999

- Koskinen, H. E. 1999. Tilinpäätöksen lainmukaisuus ja tilintarkastuskertomus. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 295 - 298.
- Laine, E. K. 1999. Tilintarkastajan ja hallituksen asema ja vastuu osakeyhtiön erityistilanteissa. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 237 - 243.
- Merimaa, I. 1999. Tilintarkastajakato torjumaan rahanpesua? *Tilintarkastus-Revision*, 7, 461 - 461.
- Rannisto, M. 1999. Tilintarkastaja veroasiantuntijana - tilintarkastajien ja verotarkastajien näkökulmasta tarkasteltuna. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 407 - 412.
- Tilintarkastus-Revision 2000a: Keskuskauppakamarin toimitusjohtaja Kari Jalas: Tilintarkastuksen korkea laatu on tilintarkastajien ja koko elinkeinoelämän etu. *Tilintarkastus-Revision*, 2000, 1, 62 - 66.
- Tilintarkastus-Revision 2000b: KHT-yhdistyksen puheenjohtaja Mauri Palvi: Tilintarkastuksen kulmakiviä ovat ammattitaito, riippumattomuus ja vaitiolovelvollisuus. *Tilintarkastus-Revision*, 2000, 7, 50 - 54.
- Viitanen, R. 1999. KHT-yhdistyksen puheenjohtaja Pekka Luoma: Tilintarkastusala muuttuu. *Tilintarkastus-Revision*, 3, 188 - 193.

2000

- Aejmelaeus, L. 2000. Tulevaisuus edessä - tilintarkastajana? *Tilintarkastus-Revision*, 5, 47 - 50.
- Almqvist, S. 2000. Väärinkäytökset ja virheet -suositus. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 7 - 11.
- Vahtera, P. 2000. Tilintarkastuksella edessään uudistusten vuodet. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 37 - 44.
- Viitanen, R. 2000a. Ekonomi Veli Korpi: KHT- ja HTM-tutkintoon pääsyä helpotettava. *Tilintarkastus-Revision*, 1, 24 - 29.
- Viitanen, R. 2000b. Odotuksista paineita. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 6 - 6.

2001

- Horsmanheimo, P. 2001a. Miten tilintarkastajien ammattietiikan valvonta toimii suomessa? *Tilintarkastus-Revision*, 1, 37 - 40.
- Horsmanheimo, P. 2001b. Tilintarkastajan lisenssi ja sen valvonta – perustietoa KHT- tai HTM-tilintarkastajaksi aikovalle. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 43 - 49.
- Lehtinen, J. 2001. Tilintarkastuskertomuksen mukauttaminen: Miten ja kuinka usein. *Tilintarkastus-Revision*, 1, 29 - 35.
- Merimaa, I. 2001. Riskit entistä paremmin hallintaan. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 5 - 5.
- Troberg, P., & Viitanen, J. 2001. Tilintarkastuksen odotuskuilu. *Tilintarkastus-Revision*, 1, 11 - 12.

2002

- Virtanen, A. 2002. *Laskentatoimi ja moraalit : Laskenta-ammattilaisten käsityksiä hyvästä kirjanpitoavasta, hyväksyttävästä verosuunnittelusta ja hyvästä tilintarkastustavasta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

2003

- Blummé, N. 2003. Taloudellinen raportointi, corporate governance ja tilintarkastaja. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 13 - 16.
- Kaisanlahti, T. 2003. Tilintarkastuslakityöryhmän mietintö julkistettu - keskeisimmät ehdotukset. *Tilintarkastus-Revision*, 7, 8 - 18.
- Niemi, L. 2003. Riski ja sen hinnoittelu tilintarkastuksessa. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 17 - 24.

- Nuolimaa, R. 2003. Onko tilintarkastuslaissa muutostarpeita ja -paineita? *Tilintarkastus-Revision*, 1, 7 - 11.
- Saarinen, O. A. 2003. Lisää läpinäkyvyyttä tilintarkastukseen. *Tilintarkastus-Revision*, 3, 5 - 5.
- Savela, A. 2003a. Tilintarkastajan vastuun rajoittaminen nyt ja OYL-uudistuksessa, osa 1. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 7 - 14.
- Savela, A. 2003b. Tilintarkastajan vastuun rajoittaminen nyt ja OYL-uudistuksessa, osa 2. *Tilintarkastus-Revision*, 7, 14 - 18.
- Sorsa, E. 2003a. Tilintarkastuslain muutosesitys lausuntokierrokselle. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 5 - 5.
- Sorsa, E. 2003b. Vapautus tilintarkastusvelvoitteesta arveluttaa. *Tilintarkastus-Revision*, 7, 5 - 5.
- Virtanen, A. 2003. Luottamus, uskottavuus ja vastuu. *Tilintarkastus-Revision*, 2, 29 - 32.

2004

- Helenius, A. 2004. Miten tilintarkastus on muuttunut 50 vuoden aikana - ja erityisesti millaista se oli 50 vuotta sitten. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 45 - 52.
- Horsmanheimo, P. 2004. Vaatiiko kansainvälinen kehitys lisäämään tilintarkastajan valvontaa? *Tilintarkastus-Revision*, 4, 30 - 43.
- Tilintarkastus-Revision 2004: KHT-yhdistys kiirehtii tilintarkastajan vastuun rajoittamista. *Tilintarkastus-Revision*, 2004, 6, 85 - 85.

2005

- Blummé, N. 2005. Tilintarkastajan vastuu. *Tilintarkastus-Revision*, 2, 8 - 10.
- Horsmanheimo, P. 2005a. Julkisuusmylly ja tilintarkastajan salassapitovelvollisuus, osa 1. *Tilintarkastus-Revision*, 5, 16 - 25.
- Horsmanheimo, P. 2005b. Julkisuusmylly ja tilintarkastajan salassapitovelvollisuus, osa 2. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 8 - 18.
- Koponen, P. 2005. Talousrikokset, tilintarkastus ja rikosvastuu. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 19 - 25.
- Koskinen, H. T. 2005. KHT-yhdistys tilintarkastuksen ja elinkeinoelämän eturivissä. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 5 - 5.
- Rehn, J. 2005. PK-yhtiöiden tilintarkastus. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 18 - 22.
- Sorsa, E. 2005a. Sisäisen valvonnan tärkeys. *Tilintarkastus-Revision*, 3, 7 - 7.

Sorsa, E. 2005b. Puheenjohtaja Hannu T. Koskinen: Tiukentuvassa sääntelyssä turvattava tilintarkastajan toimintaedellytykset. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 8 - 12.

2006

Kaisanlahti, T. 2006. EU-komissio ja auditor liability -selvitys – tuleeko vastuulle katto? *Tilintarkastus-Revision*, 6, 13 - 15.

Tilintarkastus-Revision 2006a: HTM-päivänä esillä uusien säädösten vaikutus tilintarkastusalalle. *Tilintarkastus-Revision*, 2006, 1, 74 - 75.

Tilintarkastus-Revision 2006b: Tilintarkastusalan kehitysnäkymät puhuttivat KHT-yhdistyksen kevätpäivillä. *Tilintarkastus-Revision*, 2006, 3, 73 - 73.

2007

Blummé, N. 2007. Tilintarkastajan vahingonkorvausvastuu kolmansille sekä kansainväliset tilintarkastusstandardit. *Tilintarkastus-Revision*, 1, 27 - 31.

Nevalainen, R. 2007. Tilintarkastus muutosten keskellä. *Tilintarkastus-Revision*, 1, 4 - 5.

Paul, M. 2007. Tilintarkastajan ammattinimikkeestä ja vastuun rajoittamisesta. *Tilintarkastus-Revision*, 1, 82 - 83.

Riistama, V. 2007. Tiesitkö tämän tilintarkastuksesta? osa X: Tilintarkastuksen tulevaisuudesta. *Tilintarkastus-Revision*, 6, 8 - 15.

Sorsa, E. 2007. KHT-yhdistyksen puheenjohtaja Rabbe Nevalaisen näkemyksiä tilintarkastusalasta. *Tilintarkastus-Revision*, 4, 8 - 10.

Tilintarkastus-Revision 2007: Rabbe Nevalainen valittiin KHT-yhdistyksen uudeksi puheenjohtajaksi. *Tilintarkastus-Revision*, 2007, 1, 84 - 85.